Літаратурная Беларусь

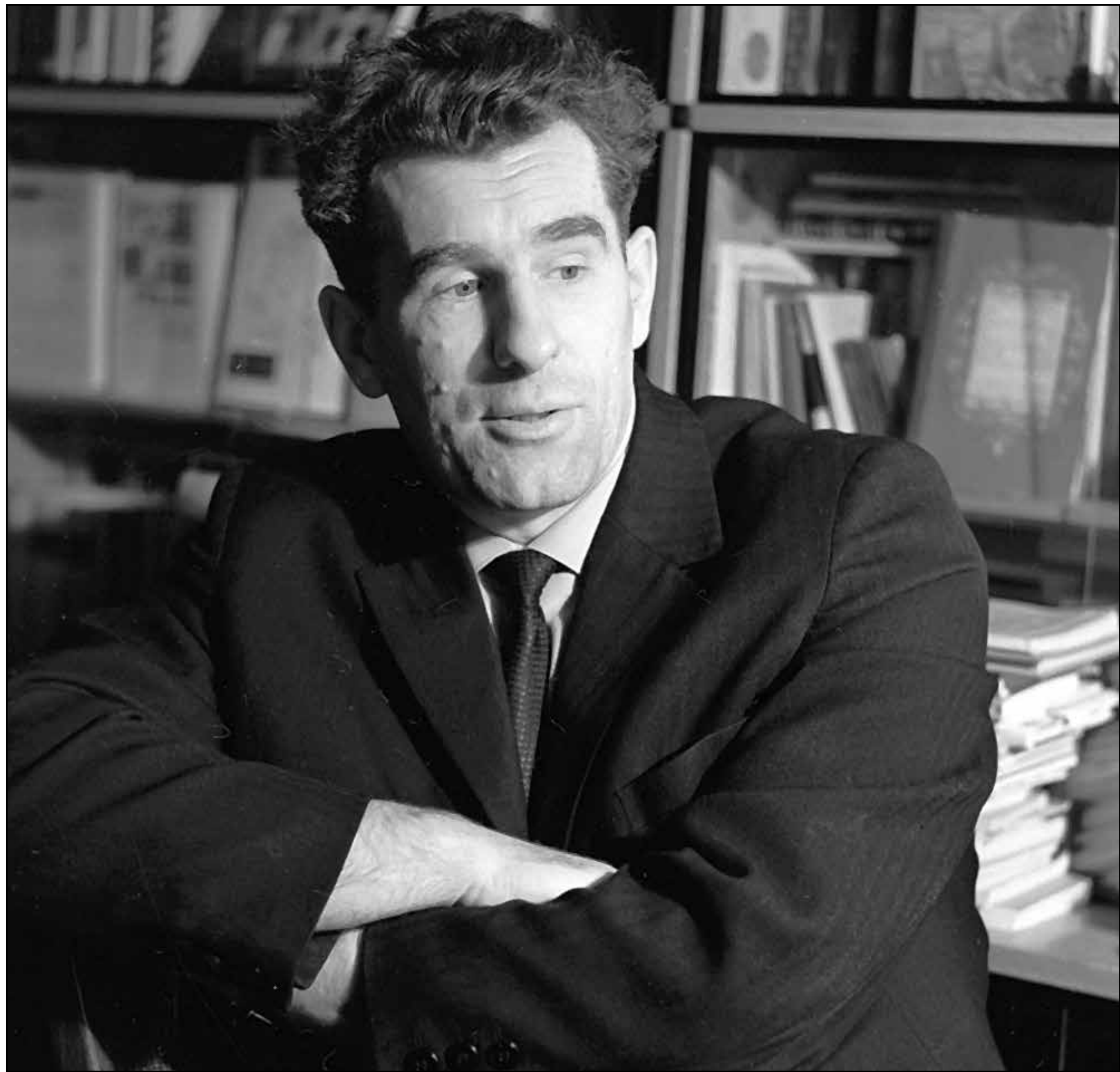
Выпуск №9 (121)
(верасень)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ
Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org
novychas.by

Змест

У віры быцця

Да 85-годдзя Ніла Гілевіча

Высокі, хударлявы, прамы. Такім я ўбачыў Ніла Гілевіча, калі, паступіўшы на філалагічны факультэт Белдзяржуніверсітэта, пазнаёміўся з ім, старшакурснікам. Ён сам падышоў да мяне і нешта ўхвальнае сказаў пра мае вершы ў «Полымі»...

Вершы Ніла Гілевіча (студэнцкія і нестудэнцкія) друкаваліся як у нашай універсітэцкай газеце, так і ў розных рэспубліканскіх выданнях. А потым увайшлі ў яго першы паэтычны зборнік «Песня ў дарогу», які адкрываўся такімі зазыўнымі радкамі:

Калі не жадаеце знацца ў жыцці
З назойлівай скрухай-журбою —
Куды б ні прыйшлося паехаць,
пайсці,
Песню бярыце з сабою!..

Не маглі пакінуць чытача абыякавымі і новыя кнігі Ніла Гілевіча, у якіх паэт выказваў не толькі найбольш хвалюючае сваё, асабістае, але і наша агульнае, тое, што турбавала і турбуе ўсіх.

Перагортваю аднатомнік выбраных твораў Ніла Гілевіча ў нашай «залатой» серыі «Беларускі кнігазбор». Аўтар уключыў сюды ўсё самае-самае са сваёй больш чым паўвекавой творчасці.

Самы большы раздзел у томе — натуральна, паэзія.

Што мне найбольш блізкае, вабнае тут, сугучнае душы, — гэта вершы пра яго родную вёску, пра сыноўнюю любоў да «старонкі мілае». Як і ўсе мы, Ніл Гілевіч мусіў некалі пакінуць сваю хату, каб выправіцца ў шырокі свет. Ды «бацькоўскі куток», край маленства застаўся з ім як самае дарагое ў свеце назаўсёды.

Любоў да сваёй зямлі, да Беларусі, як мне здаецца, ёсць тое галоўнае, што вадзіла і водзіць пяром паэта. Ад яе, ад гэтай вялікай любові — яго нязбытны боль за ўкрадзеную чужынцамі волю народа:

Чужое, разбойнае, хамскае
Гвалтуе, дратуе, таўчэ,
А роднае, свойскае, наскае
Бязмоўна ярмо валачэ.

Вершы Ніла Гілевіча — своеасаблівы дзённік паэта, гарачы выказ усяго таго, што яго хвалюе і трывожыць. Гэта застанецца ў гісторыі як жывое сведчанне нашага часу.

Многа добрага хацелася б сказаць і пра паэмы Ніла Гілевіча. Мне асабліва блізкія яго «Заручыны» і «Лодачкі», узятыя з самога жыцця, яшчэ з яго роднай Слабады. Апошняя напісана сэрцам, з дзяцінства параненым сэрцам. Паэма пра нялёгкі паваенны час, калі ўсім нам, дашчэнту згалелым за вайну, прыйшлі на дапамогу простыя амерыканцы, прысылаючы ўсё самае неабходнае з адзення і абутку. Помніцца, і мне дастаўся тады хвацкі рудаваты фрэнчык (цяпер яго называюць пінжак), які я насіў усе школьныя гады. Шматдзетнай сям'і Гілевічаў выдзелілі размеркавальнікі гожыя, зусім новенькія «лодачкі». Меркавалася аддаць іх, як падрасце і падыдуць па назе, сярэдняй Нілавай сястры Ідзеі. І яна была ад гэтага на сёмым небе. Ніл (ён не надзяваў тут маску «лірычнага героя») бачыў, як сястра ўпотайкі даставала з куфра і, прымяраючы на нагу, любавалася імі. Ды як жа было не залюбавацца, не засвяціцца ад іх радасцю:

Без засцежак, без банцікаў,
без строчак,
З абцасікамі, выгнутымі пекна,
З люстрана-чорнай
натуральнай скуры,
Знутры — усцеленыя гладкай
сцелькай,
З падэшаўкамі, слізкімі, як шкло...

Але ў сям'і былі свае разлікі. Ніл Гілевіч, закончыўшы школу, ужо збіраўся ехаць на вучобу ў Мінск. Толькі як ехаць у сталіцу ў зрэбных портках? Патрэбны людскія штаны. А купіць іх не было за што. І маці знаходзіць адзінае выйсце: прадаць тыя лодачкі і набыць сыну штаны. Даручыла зрабіць усё гэта яму самому. І хлопец паехаў на рынак. «Бязбожны, чэрствы, подлы эгаіст» — кляне цяпер у паэме самога сябе за тое Ніл Гілевіч. Тое, што зрабіў нядобра, прадаўшы лодачкі, ён зразумеў, калі вярнуўся дадому. Ступіўшы на парог хаты, адразу ўбачыў, што нарабіў бяды. Яго сястрыца Ідзея зашылася ў пуню і, як расказала маці, цэлы дзень залівалася там слязьмі. Засмучаны брат пайшоў да яе павініцца і суцешыць. Ды гэта было не проста. «Ты злодзей! Злодзей!.. Ты ўкраў іх у мяне!» Павініўшыся і трохі яе супакоіўшы, ён спытаў: «А ведаеш, каму я іх прадаў?» Дзяўчынка ўмомант перастала хліпаць: каму ж дасталіся «лодачкі»? Хлопец падрабязна расказаў пра тую гожую, «як прынцэса», паненку. Братаў расказ ашаламіў Ідзею. Яна толькі ўпотайкі пачынала сніць пра каханне, а тут во родны брат — яна гэта ўбачыла з яго расказу — узяў ды закахаўся! Дзяўчынка толькі занепакоілася, ці ён знойдзе яе.

Літаратура — гэта праўдзівае поле бою Ніла Гілевіча, на якім ён больш чым паўвека ваяваў за Беларусь

— Знайду! Не бойся!..
—Чакай!.. А мне ты скажаш,
калі знойдзеш?
— Скажу. — І пазнаёміш нас? —
А як жа!
— Ой, як я рада! — Ну хадзем!
Хадзем!
— Чакай... Скажы, а я, —
і ледзь не шэптам
Спытала: — Я таксама
калі-небудзь?..
— Што — калі-небудзь? —
не адразу ўцяміў,
Аб чым яна. Пачырванеўшы
страшна,
Яшчэ цішэй сястрыца
прашаптала:
— Мяне таксама нехта...
пакахае?
— А як ты думала! Абавязкова!..
Яна мільгом саскочыла з рызаўкі
І, паглядзеўшы ў вочы мне, сказала:
— Я не злуюся ўжо, такой бяды!
Адно каб толькі ты спаткаўся з ёю...

Значнай падзеяй у літаратурным жыцці Беларусі было і з'яўленне рамана ў вершах Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». Мне асабліва хочацца чытаць-перачытваць (часта ўголас) яго бездакорныя, моцна збітыя, літыя строфы, яго чыстую беларускую літаратурную мову. Пачытайце, беларусы-адшчапенцы, як хораша, як мілагучна яна льецца-пераліваецца!

У пракрустава ложа згаданага вышэй «кнігазбораўскага» тома мы, на жаль, не змаглі ўключыць яшчэ шмат чаго з творчага набытку Ніла Гілевіча, вартага нашай «залатой» серыі. Скажам, яго выдатныя сатырычныя і гумарыстычныя творы, яго не менш дасціпныя драматычныя рэчы. Можна б было шырэй даць тут і яркую дакументальную прозу паэта.

Літаратура — у яе самых розных жанрах — гэта праўдзівае поле бою Ніла Гілевіча, на якім ён больш чым паўвека ваяваў за Беларусь. Не збіраўся пакідаць яго і на дзявятым дзясятку жыцця. Пра гэта сведчыць апублікаваная ў часопісе «Дзеяслоў» (№ 6 за 2015 год) яго новая, вельмі дасціпная сатырычная паэма «Сходка нячысцікаў». А таксама вельмі актуальныя паўсядзённыя запісы паэта пад агульнай назвай «У віры быцця», у якіх аўтар востра і палемічна выказваецца пра ўсё, што яго хвалюе, што трывожыць і абурае. Ва ўсе званы б'е Ніл Гілевіч, каб абудзіць ад зацяжной спячкі беларуса, які не бачыць, як пад шалёным напорам русіфікацыі гіне яго мова. А калі гіне мова — гіне народ, гінем мы як нацыя, гінем без вайны. «Бо гінем, дарагія мае, гінем! — даводзіць нам у застыглыя мазгі народны паэт. — Калі не возьмемся ратаваць сябе — згінем. Бо народ жыве, пакуль жыве яго мова... Не разумець гэта могуць толькі прымітыўныя недарэкі і тупіцы. Будзем глядзець праўдзе ў вочы: нашу мову свядома душаць, вынішчаюць. Падкрэсліваю: свядома. У сваіх эгаістычных мэтах».

Ці пачуюць беларусы свайго паэта? Ці зразумеюць, якая вялікая небяспека навісла над усімі намі?

Кастусь Цвірка

Падляшскі беларускі трыялог

Чарговы Беларускі Трыялог адбыўся ў Крынках на Беласточчыне.

Удзельнікі — а гэта літаратары, тэолагі, святары ды іншыя зацікаўленыя асобы — дыскутавалі на тэму «Ці разумее Бог па-беларуску».

Барыс Пятровіч даў такі адказ:

— На гэта адназначна адказаў сам Скарына, калі пераклаў на беларускую мову Біблію. Значыць, была патрэба ў гэтым, значыць, Бог захацеў, каб беларусы разумелі яго менавіта па-беларуску. Не праз лацінскую мову, не праз польскую ці стараславянскую, а менавіта праз беларускую...

Трыялог у Крынках прайшоў у 17-ты раз. Гэтае мерапрыемства ў свой час запачаткаваў выбітны беларускі і польскі пісьменнік і публіцыст Сакрат Яновіч, а цяпер справу працягвае Фонд «Villa Sokrates».

Сёлетнія сустрэчы завершыліся музычнымі выступамі. Гурт «Re1ikt» і Сяргей Доўгушаў, між іншым, прэзэнтавалі некалькі песень, сабраных у Брагінскім раёне Беларусі, а гурт «Port Mone» выступіў супольна з падляшскім творцам і музыкам Юркам Асеннікам.

Беларусы да гэтага часу не маюць паўнавартаснага перакладу ўсёй Бібліі на беларускую мову. Хоць нашая нацыя пачала гэта працэс адной з першых у гісторыі, але так яго і не завершыла. Пра гэта ў часе «Беларускага Трыялогу» ў Крынках гаварыла біблiст і філосаф, акадэмічны дырэктар Беларускага калегіюма Ірына Дубянецкая:

— Пакуль што мы не маем, праца ідзе, але гэта праца складаная, марудная, спецыялістаў мала, каб сапраўды раскідаць на вялікую колькасць людзей, то можна было б хутка зрабіць. Калі гэта 4–5 чалавек, то 4–5 чалавек будуць перакладаць 20 гадоў, каб сапраўды зрабіць якасна...

Ірына Дубянецкая адзначыла, што ранейшыя пераклады Бібліі — Станкевіча, Сёмухі, Чарняўскага — кожны паасобку не выконвае ўсіх патрабаванняў, у тым ліку патрабаванняў часу. Яна расказала, што гатовыя пераклады асобных кніг, у тым ліку нядаўна пабачыў свет пераклад на беларускую мову «Псалтыра» Аляксандра Надсана. Беларуская праваслаўная царква таксама завяршае свой пераклад Новага Запавету.

Беларуская мова загучыць у гарадзенскім Свята-Пакроўскім кафедральным саборы 4-га верасня. Такім чынам тут плануюць адзначыць Дзень беларускага пісьменства. Пра гэта ў час Трыялогу расказаў настаяцель сабора айцец Георгій Рой. На думку святара, мова вельмі важная ў рэлігійным жыцці чалавека:

— Бог не толькі разумее кожную мову, але і патрабуе ад нас звяртацца да яго на тых мовах, якія ён даў кожнаму народу. І таму мы, хрысціяне, нягледзячы на тое, да якой канфесіі належым, павінны ў нашай хрысціянскай традыцыі захоўваць мову нашага народа. І калі мы гэтага не робім, то, я лічу, гэта наш грэх перад Айцом сусветаў.

Айцец Георгій Рой таксама закрануў тэму перакладаў рэлігійных тэкстаў, у тым ліку Бібліі. На яго думку, варта, каб быў адзіны калектыў аўтараў-перакладчыкаў, што дазволіць пазбегнуць рознагалоссяў. Самі ж вернікі да беларускай мовы ў набажэнствах ставяцца «спакойна і з разуменнем», адзначыў святар.

Паводле racyja.com

Алексіевіч — у Кітаі

Святлана Алексіевіч атрымала самую прэстыжную кітайскую літаратурную прэмію — «Вэньцзінь» (Wenjin).

Пісьменніцу-набелянтку ўзнагародзілі ў Пекіне. Гэта самая прэстыжная літаратурная ўзнагарода ў Кітаі. Яна была запачаткаваная Нацыянальнай бібліятэкай краіны ў 2004 годзе.

Узнагарода прысуджаецца найлепшым кнігам у трох намінацыях: дзіцячая, сацыяльная й навукова-папулярная літаратура.

Пасля цырымоніі ўручэння прэміі Святлана Алексіевіч сустрэлася з культавым кітайскім пісьменнікам, лаўрэатам прэміі Франца Кафкі ў 2014 годзе, фіналістам прэміі Букер Янь Лянкэ, а таксама лаўрэатам Нобелеўскай прэміі 2012 года пісьменнікам Мо Янем.

Апрача прэміі «Вэньцзінь», пісьменніца ў Кітаі атрымала прэмію Шанхайскага кніжнага кірмашу і ўзнагароду Пекінскага кніжнага кірмашу.

На кірмашы ў Шанхаі прэзентавалася ў кітайскім перакладзе апошняя кніга Святланы Алексіевіч «Час сэканд-хэнд». Агенцтва «Сіньхуа» паведаміла, што натоўп ахвочых атрымаць аўтограф пісьменніцы быў настолькі вялікі, што арганізатарам давялося выкарыстаць дадатковыя сілы правапарадку, каб аваладаць сітуацыяй. Сама пісьменніца скараціла свой выступ да 15 хвілін, каб мець больш часу для падпісвання кніг.

Летась у кітайскіх перакладах выйшлі тры іншыя кнігі Святланы Алексіевіч: «Чарнобыльская малітва», «Цынкавыя хлопчыкі» і «У вайны не жаночы твар».

Падчас побыту ў Шанхаі Святлана Алексіевіч дала інтэрв'ю найбуйнейшай кітайскай газеце «Жэньмінь жыбао», дзе сярод іншага сказала: «Калі кажуць, што чалавек — гэта пясчынка, то сотні людзей — гэта гісторыя. Бальшыні звычайных людзей цяжка выказаць сябе, я ўзмацняю іх голас, каб іх пачулі ўсе. І хоць па іх не застаецца следу, яны ўваходзяць у гісторыю... Адначы нехта спытаўся ў Радэна, як ён робіць свае скульптуры, і ён адказаў: "Я змагаюся з каменем". Я змагаюся з часам — збіраю рэшткі забытых жыццяў, чышчу, палірую іх і ствараю з іх мастацтва».

Паводле baj.by

Юбілей Генадзя Бураўкіна

6 верасня адбыліся дзве сустрэчы, прымеркаваныя да 80-годдзя паэта, у якіх узялі ўдзел мінскія і віцебскія пісьменнікі, а таксама ўдава Генадзя Бураўкіна Юлія Якаўлеўна.

Была прэзентаваная кніга ўспамінаў пра творцу «Перадусім Беларусь», якая выйшла ў серыі «Кнігарня пісьменніка».

З Мінска на мерапрыемствы завіталі старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Барыс Пятровіч, першы намеснік СБП Алесь Пашкевіч, укладальнік выдання Сяргей Шапран, паэты Міхась Скобла і Усевалад Сцебуракa.

Першая сустрэча адбылася ва ўтульнай атмасферы Літаратурнага музея Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. Машэрава. Госці разам з выкладчыкамі і студэнтамі філалагічнага і гістарычнага факультэтаў узгадалі старонкі біяграфіі Генадзя Мікалаевіча, пачулі з вуснаў блізкіх сяброў гісторыю апошніх дзён жыцця паэта і паслухалі яго вершы. Далучыліся да сустрэчы літаратары Уладзімір Папковіч, старшыня Віцебскага абласнога аддзялення СБП Анастасія Лазебная. Вядучай была выкладчыца і кіраўніца літаратурнага музея Ірына Саматой.

Госці перадалі ў фонд музея новыя кнігі, датычныя славутых пісьменнікаў віцебскага краю: дзённікі Рыгора Барадуліна, тамы з поўнага збору твораў Васіля Быкава, кнігу ўспамінаў пра Генадзя Бураўкіна «Перадусім Беларусь» і дыскі з жывымі галасамі беларускіх паэтаў.

На вялікую сустрэчу ў Віцебскай абласной бібліятэцы сабралася больш за сто неабыякавых месцічаў, сярод якіх была і моладзь, і людзі сталага веку — сябры, знаёмцы і прыхільнікі славутага земляка.

Да выступаў гасцей з Мінска далучыліся народная артыстка Рэспублікі Беларусь Святлана Акружная, паэт Міхась Міранoвіч, кіраўнік Віцебскай абласной арганізацыі ТБМ Іосіф Навумчык.

Надзвычай цікавым стаў расповед Сяргея Шапрана аб працы над апошнім прыжыццёвым зборнікам вершаў Бураўкіна «Нагаварыцца з зоркамі» і прэзентаванай віцебскай публіцы кнігай успамінаў пра паэта «Перадусім Беларусь». Абодва выданні пабачылі свет у рэкорда сціслыя тэрміны дзякуючы плённай і напружанай працы Сяргея Шапрана, Юліі Бураўкінай, Уладзіміра Някляева, а таксама Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Міхась Скобла ў сваёй прамове заклікаў жыхароў Віцебска праявіць ініцыятыву ды настойлівасць і звярнуцца да ўладаў горада з просьбай аб наданні вуліцам і плошчам імёнаў славутых землякоў — без перабольшання класікаў беларускай літаратуры — Васіля Быкава, Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна.

На імпрэзе прагучалі песні на словы Генадзя Бураўкіна «Завіруха» ў жывым выкананні Аляксандры Гвоздзевай, прагучала таксама «Мама» вядомага беларускага барда Змітра Вайцюшкевіча.

Прэмія імя Гедройца

Абвешчаны шорт-ліст самай прэстыжнай у Беларусі літаратурнай прэміі імя Ежы Гедройца.

Як паведаміў афіцыйны сайт прэміі, у лік шасці лепшых выданняў мінулага года ўвайшлі шэсць кніг, сярод якіх (у алфавітным парадку):

- Андрэй Адамовіч. Таўсцыла і лешч. — Вільня: «Логвінаў».
- Валянцін Акудовіч. Прачнуцца ранкам у сваёй краіне. — Вільня: «Логвінаў».
- Альгерд Бахарэвіч. Белая муха, забойца мужчын. — Мінск: «Галіяфы».
- Алесь Пашкевіч. Рух. — Мінск: «Кнігазбор».
- Таня Скарынкіна. Шмат Чэслава Мілаша, крыху Элвіса Прэслі. — Вільня: «Логвінаў».
- Макс Шчур. Завяршыць гештальт. — Тэрнопаль: «Крок».

Абвяшчэнне і ўшанаванне пераможцы(-аў) сёлета мелася адбыцца ў чэрвені, але ў пачатку лета быў абвешчаны толькі доўгі спіс прэміі.

12% беларускамоўнай літаратуры...

Першы намеснік міністра інфармацыі Ігар Луцкі паведаміў на прэс-канферэнцыі, што ў першай палове гэтага года на беларускай мове выпушчана 541 найменне кніг і брашур накладам 1,6 млн. асобнікаў.

Усяго за першае паўгоддзе 2016-га ў Беларусі выдалі 4672 найменні кніг і брашур накладам прыкладна 11 млн. асобнікаў. Такім чынам, доля беларускамоўнай літаратуры ў агульным аб'ёме выдадзенай прадукцыі склала ўсяго 11,6% — па назвах, 15,4% — па накладзе, паведаміла БелаПАН.

Па словах І. Луцкага, калі параўноўваць з першым паўгоддзем мінулага года, то за першыя шэсць месяцаў 2016-га колькасць найменняў выдадзеных кніг і брашур знізілася прыкладна на 10%, хоць агульны наклад вырас амаль на 4%.

У той жа час наклады выдавецтваў, падпарадкаваных Міністэрству інфармацыі, сярод якіх «Беларусь», «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», «Вышэйшая школа», «Мастацкая літаратура», «Народная асвета», выдавецкі дом «Звязда», знізіліся на 12,7% — да 841 тыс. асобнікаў, хоць колькасць найменняў літаратуры практычна не змянілася і склала 220 кніг і брашур.

Хлебны пах

Раздзел з кнігі «Згадкі Вогненнага Пса»

Сяргей ЗАКОННІКАЎ

Адзін з самых светлых успамінаў маленства — гэта дні, калі мама пякла хлеб.

Цяпер такіх святаў у беларускіх хатах і тым больш у кватэрах няма. У гарадскіх булачных і крамах можна набыць боханы, батоны, ражкі, сайкі, плюшкі, печыва самага разнастайнага гатунку. Дый у вёсках, хоць часам яго завозяць у магазіны з перабоямі або ў далёкую глыбінку на аўталаўцы толькі два разы на тыдзень, купіць хлеб не такая ўжо праблема. А таму навошта яго пячы самім?

Мне могуць нагадаць яшчэ, што тэхнічная база нашых кухняў вырасла, ёсць магчымасць выраблять хлеба-булачную прадукцыю ў хатніх умовах. Згодзен, але выпечка гаспадынямі час ад часу пірагоў, булачак, пончыкаў на газавых або электрычных плітах, у іншых прыладах не ідзе ні ў якое параўнанне з тым маміным чарадзействам ля сапраўднай вясковай печы-царыцы. Яго выніку чакала ўся мая істота. Чакала не толькі таму, што пастаянна хацелася есці. Мяне захапляла ўсведамленне сваёй далучанасці да фантастычна цудоўнай працы, бо ў яе працэсе атрымліваў ад мамы дробныя заданні.

Было тады, што добра помніцца, халодна і галодна. У нашым партызанскім краі ў час дзвюх смяротных блакадаў фашысцкія карнікі выпалілі амаль усё да попелу. Не паспелі людзі вылезці з затхлых, халодных зямлянак у больш-менш прыдатнае жытло, як прыйшла новая бяда: на пасляваенныя гады выпаў няўрод. Шмат жабракоў з Украіны і з Расіі, а таксама сваіх гаротнікаў хадзіла тады па дарогах Беларусі.

У лютым 1946 года (год майго нараджэння) І. Сталін звяртаецца да насельніцтва з заклікам зацягнуць тужэй паясы —«на две-три пятилетки, если не более». Куды людзям дзецца? Зацягнулі паясы, амаль да хрыбта. А бліжэй да восені пачаўся новы галадамор ва Украіне, у Малдавіі і на поўдні Расіі, бо савецкая краіна вырасціла менш 40 мільёнаў тон збожжа. Бяда напаткала тады, калі трэба было адбудоўваць разбураныя вайною гарады і вёскі, аднаўляць гаспадарку.

Як жа вусаты дыктатар ажыццяўляў на мізэрны харчовы паёк «всенародное счастье»? Савецкае дакументальнае кіно, фотаздымкі ў газетах паказвалі не паўгалодных, спакутаваных людзей, а горы збожжа на таках, камбайны, грузавікі, элеватары і фізкультурнікаў, якія бадзёра, з усмешкамі маршыравалі па вуліцах гарадоў. Усё насельніцтва павінна было выяўляць радасць і захапленне сваім жыццём у прамовах з трыбун, у песнях, танцах на дэманстрацыях, аб чым клапаціўся бюракратычны апарат.

Бальшавікі даўно мелі ўласны погляд на трагедыю галадамору, якую самі не раз правакавалі. У красавіку 1922 года Палітбюро ВКП(б) разгледзела пытанне аб лозунгах да свята 1 Мая. Адзін з іх гучаў так: «Не тот людоед, кто людей, обезумев от голода, ест, — тот людоед, кто не отдает голодным церковные ценности».

Дакладных статыстычных дадзеных пра тое, колькі чалавек загінула ад голаду ў другой палове 40-х гадоў, няма. Але дакументаў, якія сведчаць пра страшную трагедыю, ёсць шмат. Затое да 1949 года ў СССР была зроблена атамная бомба. (Пазней такая ж сітуацыя паўтарылася ў Паўночнай Карэі. Там 2 мільёны чалавек у сярэдзіне 90-х гадоў XX стагоддзя памерлі ад голаду, але ядзерны зарад выпрабавалі.)

Як заўжды, гаротнікаў-беларусаў — і сялян, і вясковую інтэлігенцыю, у прыватнасці настаўніцтва, — ратавау ад галоднай смерці прысядзібны ўчастак, а прасцей і дакладней — гародчык. Сем'і, у якіх у дадатак меліся кароўка, свінчо, пару авечак, дзясятак курэй, лічыліся па тым часе надзвычай заможнымі. Але ж да сваёй бульбачкі, гурка, капусты ці нават рэдкай скваркі і кварты малака патрэбен хлеб. Ды муку, каб яго выпячы, у вёску амаль не завозілі, а калі такое здаралася, то прадавалі па спісах, на месяц толькі па некалькі кілаграмаў на едака. Змалоць сваё збожжа, калі яно ў каго і мелася, таксама было надзвычай цяжка. А таму мукі заўсёды не ставала. Яна выкарыстоўвалася паводле даўняй прымаўкі: «З плеч — і ў печ!»

Згадваю, што нейк нашай сям'і ўсміхнулася шчасце: па «лендлізу» з-за акіяна прыбыла дабрачынная амерыканская мука. Але транспарту не было, са станцыі сваю долю людзі забіралі самі. Мама і тата таксама зрабілі нялёгкія хадкі за шмат вёрст — ажно ў Бачэйкава.

Такіх, як цяпер, зручных плецакоў не мелася. Да звычайнага меха або вялікай торбы проста прышываліся лямкі. З паклажаю ў два-тры пуды тэпалі мае бацькі па занядбаных за вайну дарогах, па сцежках, націраючы да крыві плечы і ногі.

Мама, калі дабрыдала дадому, клала на крывавыя плечавыя рубцы і пісягі мокрыя анучы, а збітыя, натруджаныя ступні ставіла ў ночвы з калодзежнай сцюдзёнай вадою. Так яна сядзела моўчкі на ўслончыку, сумна ўсміхаючыся сваёй дзятве, бо не мела ўжо сілы нават размаўляць. Разам са старэйшым братам і малодшай сястрой я шморгаў носам або румзаў, адчуваючы ўсёй істотай, як цяжка ёй...

Тым не менш, калі любымі спосабамі ў нашым прышкольным жытле з'яўлялася мука, то следам за ёй нараджаўся і хлеб. Я ведаў увесь працэс. Найперш патрэбна рашчына, каб развесці, учыніць цеста. Калі хлеб доўга не выпякаўся, уласная рашчына ўсыхалася, станавілася як камень, нежывой. У такім выпадку выручалі суседзі. Пазычыць рашчыны — вечнага рухавіка хлебнай справы — паводле няпісанага закона абавязана была кожная гаспадыня. Такім чынам у вёсцы яна ніколі не выводзілася, у той або іншай хаце рашчына заўсёды заставалася жывою.

У дні народзін хлеба мама апраналася ў чыстае, можна сказаць, святочнае. Згодна адной ёй вядомых прапорцый і нормаў учынялася цеста. Дзяжу з ім стаўлялі на цёплую чарэнь, а зверху яшчэ ўкрывалі дзяружкаю або кажухом. Там цеста няспешна падыходзіла. Трэба было толькі сачыць, каб яно не вылезла цераз край, асаджваць. Затым, калі цеста выспявала, надыходзіў яшчэ адзін адказны момант: яго належала добра вымесіць. Вось тут прыдатныя якраз мужчынскія кулакі. На дапамогу маме прыходзіў тата. Але бацька нярэдка быў у ад'ездзе, таму ўпраўляцца з цестам ёй часта даводзілася самой. Пра тое, якая гэта нялёгкая праца, заўсёды сведчылі кропелькі поту, што свяціліся на маміным лобе. Калі я падрос, то самому давялося неадночы валтузіць цеста кулакамі, добра зведаць «смак» гэтага занятку.

Адказнай была і выпечка хлеба. Печ напальвалася добрымі дрывамі, звычайна бярозавымі, да пэўнай кандыцыі. Затым жар з яе выграбаўся, бо для нараджэння боханаў павінна было хапаць толькі духу. Прытым такога, каб хлеб і не прыгарэў, і не выйшаў ацеслівым. Жартам кажучы, разлікі тут былі не менш складанымі і дакладнымі, чым пры стыкоўцы касмічных караблёў.

Калі хлеб выпякаўся на кляновым лісці або аеры, то мама садзіла цеста на вялізныя бляшаныя проціўні, усланыя духмяным подсцілам. Які незабыўны пах стаяў у хаце! Гэта быў каравайны спосаб, які мне вельмі падабаўся. Але больш абыходнымі для карыстання заставаліся прамавугольныя, крыху завужаныя ўнізе бляшаныя формы. Знутры яны вэдгаліся, прапрацаліся падмазкаю. Калі не мелася алею (а ён на той час быў дэфіцытам!), у ход ішло звычайнае, нават старое, зжоўклае сала...

А між тым дзень народзінаў хлеба працягваўся. Цеста нарэшце ўладкавана ў формы. Перад тым, як ставіць іх у печ, мама даланёю, змочанай у вадзе, ласкава абгладжвае зверху кожны будучы бохан. Гэта падобна на тое, як яна гладзіць нас — сваіх дзетак — па віхрастых галоўках. І вось формы паглынае печ, яе пашча закрываецца заслонкай. Цяпер застаецца толькі чакаць.

Але мама для перастрахоўкі яшчэ разок-другі выцягне нейкую пробную форму, гляне, ці хапае духу, ці не падгараюць боханы, і зноў вяртае на месца.

Самы ўрачысты момант наступаў тады, калі формы выцягваліся з печы і на чыстую лаву выкульваліся падрумяненыя боханы. Мама стаўляла іх у радок, крапіла верх вадою і накрывала льняным ручніком. У хаце стаяў непаўторны хлебны дух. Ён са мною і сёння:

І так захочацца — аж слінкі —
Аграйчык адламаць цішком
Ад той пахучае скарынкі,
Што млее там, пад ручніком.

Як светла стала ў нашай хаце,
Як вокны зіхацяць яе...
У сенцы хлеб выносіць маці —
Яму пашану аддае.

Сапраўды, пасля пячнога жару, пасля тамлення на лаве пад ручніком боханы павінны адпачыць, пабыць у прахалодзе.

Што тычыцца хлеба, то з ім, як і ў кожнага чалавека, у мяне звязана многае. Да скону будзе трымацца ў памяці згадка бабулі Праскоўі Ігнатаўны пра лапуны (так у нас называюць прэсны хлеб, праснакі). Яна везла іх разам з валёнкамі, цёплым світэрам, тоўстымі ваўнянымі шкарпэткамі, што сама звязала, свайму сыну, майму дзядзьку Сяргею ў горад Горкі (цяпер Ніжні Ноўгарад). Арыштаваны ў Мінску ў кастрычніку 1936 года сталінскімі апрычнікамі «за участие в контр-революционной троцкистской организации» (напісанне энкэвэдысцкіх дакументаў захоўваецца), ён, дваццацісямігадовы малады паэт, сядзеў тут у перасыльнай турме. Доўга дамагалася бабуля сустрэчы з сынам, але дазволу так і не атрымала. А перадачу для Сяргея турэмшчыкі ўзялі і адразу пачалі дзяліць такім чынам: «Эй, Васёк, по-моему, у тебя валенки прохудились. Держи! А эти носочки мягонькие, тёпленькие, Витек, тебе. А мне свитерок, гляжу, будет впору. Ну, вот и ладненько! А это что за херня? Хлеб? А вот мы его поломаем, проверим. А то может, ты, мамаша, туда пилочку или ножичек какой заложила. Нет? Ну что ж. Оно, конечно, приятно от мамки пирожка отведать. Передадим, мамаша, обязательно передадим твои пироги. Правда, вид у них теперь аховый, да ему все равно будет радостно».

Бабуля схапілася за сэрца, спалатнела тварам, захлынулася, знямела ад абразы, крыўды, адчаю і гневу. А чырванаморды вертухай здзекліва працягваў: «Мамаша, ты зря волнуешься. Твой сын у нас, как на курорте! Гы-гы-гы! На лесоповале ему спецодежду выдадут. И кислорода там до хера! Так что погостила, мамаша, пора и честь знать. А теперь езжай себе потихоньку домой, в свою БССР...»

Не забываю я і мамін успамін пра тое, як у час фашысцкай блакады ў сакавіку-красавіку 1944 года яна сядзела некалькі тыдняў без хлеба ў гнілых балотах ля возера Палік. Карміліся партызаны аўсом (рэшта конскага рацыёну), торба якога нейкім цудам ацалела. Зварыць кашу было немагчыма. Над балотамі ўдзень кружылі нямецкія «рамы». Тым больш нельга распальваць касцёр уначы — ён здалёку бачны. А таму жменьку сухога аўса, якая прыпадала на яе долю, мама размочвала ў іржавай, смуроднай вадзе і жавала...

Калі мама выйшла з блакады, з балота, то ўсё яе цела было пакрыта болькамі-вадзянкамі. У такім стане ёй давялося стаць старшынёй сельсавета, у якім шэсць калгасаў. «Назаўтра стаю з бабамі, галосім — ні касы, ні сярпа няма. Далі толькі аўтамат абараняцца ад хіжых людзей, але навошта ён мне? Ды ўсё ж ведаем — на фронце непараўнана цяжэй. Дзякуй, што свабода ёсць, што не ўбіваюць... Угадай, сынок, што я тады на папяліщах адчувала? Не паверыш! Хлебны пах, які доўга-доўга стаіць у кожнай вясковай хаце пасля выпечкі боханаў».

Я памятаю дні, калі ў новай хаце, якую толькі ў 1958 годзе наша сям'я паставіла за кошт здароўя бацькоў (на маму пекаруліся воз з бярвеннем, а тата цягнуў на сабе ўвесь цяжар будоўлі і надарваўся), не было ніводнага кавалка хлеба. Асабліва крыўдна станавілася на душы, калі гэта здаралася ў святы. Людзі весяляцца, а тут плакаць хочацца...

Магу згадаць розны хлеб, які каштаваў на сваім вяку: «зайчыны», прывезены татам з камандзіровак, бо ссабойка часта заставалася нязъедзенаю і дзялілася па вяртанні паміж дзецьмі; «хрушчоўскі» соевы, непрыемна саладкаваты, або кукурузны — «калючы»; чорныя сухары ў час галаднаватага студэнцтва, на якіх крышыліся зубы; нязвыклыя па смаку лусты ў многіх замежных краінах, дзе давялося пабыць...

Калі людзі старэйшага пакалення пачынаюць даказваць, што раней яны жылі добра, то мяне ахоплівае пранізлівае пачуццё роспачы і жалю. Я ж сам сведка ўсіх апошніх «эпох». Ды ніколі — ні пры Сталіне, ні пры Хрушчове, ні пры Брэжневе, ні пры Гарбачове, ні цяпер — беларусы ніяк не могуць узбіцца на прыстойнае чалавечае жыццё.

Няма найгоршай абразы для разумнай істоты, чым пакутліва думаць кожны дзень пра тое, як здабыць кавалак хлеба, каб пракарміць сям'ю. Не так павінен жыць чалавек. Ды, зрэшты, усё залежыць ад нас саміх. Хочаш карміцца хлуснёю, а не хлебам — карміся! Толькі тады не жаліся на сваю гаротную долю, як гэта робяць многія людзі ў Беларусі...

16 верасня Сяргей Іванавіч ЗАКОННІКАЎ адзначыў свой 70-гадовы юбілей. Шчыра віншуем нашага найпаважанага аўтара ды зычым яму здароўя, радасці і шчаслівай беларускай долі!

Сапраўдны час

Уладзімір СЦЯПАН

Перамога

Старому ішоў дзевяноста трэці год.

Ён надзеў шэры пінжак з калодкамі. Пінжак, які раней, гадоў сем таму, ледзь сыходзіўся, цяпер вісеў на ім, як на падлетку. І нават палатняная кепка зрабілася вялікай, коўзалася па галаве, то на правае, то на левае вуха, трымацца не хацела. Трохі нахіліўся абувацца, яна і звалілася на чаравікі. Адно што трымалася добра — штучныя зубы. Яны, ён так думаў, моцна яго маладзяць, можа аж гадоў на дзесяць. Калі ўставіў зубныя пратэзы, то наблізіў твар да люстэрка так, што кончыкам носа адчуў холад шкла. Потым паспрабаваў разгледзець сваё расплывістае адлюстраванне, перш чым выйсці з кватэры. Бачыў ён кепскавата, а таму і акуляры прыхапіў, схаваў у кішэнь пінжака.

Зашчоўкнуў замок, таргануў-праверыў дзверы, зрабіў дзясятак дробненькіх крокаў да ліфта. Выклікаў, націснуў ніжнюю кнопку і хутка апынуўся на першым. Прайшоў побач з паштовымі скрынямі, кійком дакрануўся да сваёй. І яна бомкнула, як пароўжняя каструля, калі на дно падае лыжка.

На вуліцы было тлумна, шматлюдна, страката і не так цёпла, як ён меркаваў. Стары сунуўся ціха, «шух-туп, шух-туп», стараўся ісці хутчэй, але сунуўся. Прыпыніўся на пераходзе, прыклаў далонь да грудзей, каб упэўніцца што ордэнскія калодкі на месцы. Усё на ім моршчылася, можа, акрамя гэтых цьвёдых калодак.

Паўгадзіны стаяў ён каля цырку, побач з праспектам, але не столькі глядзеў, колькі ўслухоўваўся ў вірлівае жыццё вуліцы, тупаў на месцы, паварочваўся, худую шыю выцягваў, як чарапаха. На святочныя парады ён не хадзіў роўна восем гадоў. Не было ні жадання, ні здароўя, а найперш, крыўда не давала. Як так, яго — сапраўднага ўдзельніка, сапраўднай вайны, не запрасілі на плошчу. Пасля таго выпадку ён рассварыўся з кіраўнікамі ветэранскай арганізацыі, напісаў скаргу ў газеты... І школьнікі, якія раней абавязкова прыходзілі да яго напярэдадні свята з кветкамі і непатрэбнымі сувенірамі, прыходзіць перасталі. Ён чакаў, а яны не прыходзілі.

Але заўчора заходзілі, толькі ён не адчыніў ім дзверы, у кватэру не пусціў, хаця па тэлефоне сказаў, што будзе чакаць. Дзеці званілі-званілі ў дзверы, потым на хатні тэлефон, а потым сышлі. Калі за жалезнымі дзвярыма стала ціха, ён і супакоіўся. Уключыў гучна тэлевізар, паслухаў навіны і выключыў.

На вуліцы, калі вакол смяяліся і крычалі «Ура!», то яму зноў захацелася, каб пачалася вайна. Сапраўдная. Такая, як была. Якую бачыў і любіў. Не, ён зусім не баяўся загінуць. Яму хацелася, каб усе гэтыя піянеры і начальнікі, усе несапраўдныя ветэраны, у пінжаках цяжкіх і бліскучых ад розных узнагарод, даведаліся і адчулі, што такое вайна, каб зразумелі, што ён перажыў там, у акопах... Грымела музыка, гучалі знаёмыя песні, людзі гаманілі, смяяліся, пахла вясной і півам, а ён стаяў. Да яго падышлі дзве дзяўчынкі з тонкімі галасамі. Далі яму тры чырвоныя кветкі ў сліскім цэлафане, павіншавалі са святам. Назвалі «дзядушка» і зніклі. Крок зрабілі і прапалі ў стракатым натоўпе. Ён хацеў у іх спытаць, ці вісіць чырвоны сцяг на «вежы-глушылцы», хацеў, але не паспеў.

Ён згадаў, як у сорак дзявятым у горадзе Баку, куды перавялі з Нямеччыны яго полк, браў удзел ва ўрачыстым парадзе. Гвардыі палкоўнік Андрэй Пятровіч Барадзішкін даручыў яму ісці перад калонай, побач з палкавым сцягам. І ён ішоў. Высокі, пругкі, дужы, у бліскучых наваксаваных ботах. У правай руцэ зіхцела шабля, а на грудзях медалі. Потым, перад трыбунай, ён спыніўся, хацеў шаблю запіхнуць у похвы, а яна не лезла. Ніяк не хацела. І тут ён зніякавеў і спалохаўся. Так зніякавеў, што пачало калаціць, хрыбетнік здранцвеў і не гнуўся. Ён тады парэзаў левую руку, крыві было шмат. Ненавісная шабля! Навошта пагадзіўся? Адказу не ведаў.

На трыбуне стаялі: камандзір палка Сяргей Пятровіч Мушканаў, Сямен Антонавіч Панчэўскі — намеснік камандзіра дывізіі, маёр Іван Гаўрылавіч Лапчанка, маёр Аляксей Аляксеевіч Котаў, сакратар гаркама партыі Рауф Салахаў... Ён згадаў усіх чатырнаццаць чалавек, так, быццам стаяў перад імі. Нават узнагароды кожнага памятаў, нумары кабінетаў у штабе, пасады і званні... Але ўсе яны даўно памерлі... А ён жыве...

Ад уласнай непатрэбнасці і немачы старому зрабілася прыкра, аж галава закруцілася, а свет пачаў расплывацца, як бензін на вадзе... А вось гукі, наадварот, зрабіліся разборлівымі і яснымі, кожнае слова, прамоўленае побач, разумеў, быццам да гэтага была на галаве зімовая шапка, а цяпер яе знялі.

Ён абапёрся на слуп і глядзеў на сяміпавярховік, у якім пражыў амаль шэсцьдзясят гадоў. У галаве цёрлася слова «дзядушка», шкрэблася, драпала, а потым і прапала, знікла, і ён не мог згадаць гэтае звычайнае слова. Захацелася як мага хутчэй сыйсці, пакінуць гэты святочны гармідар. Вярнуцца ў сваю кватэру, на звыклае месца, як пчала вяртаецца ў свой дамок, ці як выкручаны шруб у сваё гняздо. І ён пайшоў, пацягнуўся, павалокся, заспяшаўся: кійком пастукваў, падэшвамі шоргаў. Не ішоў, а цягнуўся дробненькімі асцярожнымі крокамі. Маленькія дзеці і тыя робяць крокі большыя.

У пад'ездзе было трохі цішэй. Скразняк пасунуў па падлозе каляровыя паперы, ён паглядзеў на свае кветкі. Тры чырвоныя расплывістыя плямы. Дайшоў неяк да ліфта. Націснуў кнопку, і дзверы імгненна рассунуліся. Увайшоў, дзверы праз імгненне зачыніліся, ён узняў руку, каб націснуць кнопку, святло згасла. Палец кранаў шурпатую кнопку, і ліфт цяжка тарганууся, пачаў уздымацца, святло запалілася, і кабінка падалася цеснай і вузкай.

Калі дзверы рассунуліся, стары хуценька, ён так думаў, выйшаў на пляцоўку і пайшоў да сваёй кватэры — дзесяць звыклых дробных крокаў. Але спыніўся ў разгубленасці, калі зрабіў толькі пяць, бо на пляцоўцы стаялі заляпаныя пабелкай будаўнічыя казлы, дошкі, старыя вконныя рамы і два вядры... «Дзе гэта я?» — падумаў ён і спалохаўся. І лесвічная пляцоўка, і дзверы, усё выглядала незнаёмым. У гэты момант ён і зразумеў, што не памятае, на якім паверсе яго кватэра, не памятае, які яе нумар. Ён стаяў, азіраўся, нават пакратаў высокія казлы і запэцкаў крэйдай руку. Казлы стаялі трывала, нават не хіснуліся.

«Завуць мяне Міколка, а прозвішча маё...?» — прашаптаў ён, і з бясколерных вачэй пацяклі слёзы. Калі рукавом пінжака выціраў шчаку — кіёк упаў. Нахіліўся падняць — звалілася кепка, потым кветкі выслізнулі пад ногі. Ён спачатку хацеў падняць, а потым забыўся на іх і падышоў да ліфта. Націснуў кнопку, але не паехаў, пабаяўся, перадумаў.

Рушыў уніз. Прайшоў тры прыступкі і спыніўся, ухапіўся слабымі пальцамі за парэнчыну. А спыніўся, бо пачуў галасы і дзявочы смех. «Людзі!» — крыкнуў, думаў гучна, але толькі прашаптаў, і заспяшаўся. Ды так заспяшаўся, што ледзь не ўпаў, кіёк паляцеў, паскакаў па шырокіх прыступках.

Два мужчыны ў шортах і светлых кашулях і маладая жанчына пачулі валтузню і ціхае хныканне старога. «Дзе мая кватэра?» — перапалохана спытаў ён. «Ой, мы не местные, дедушка! Мы сняли квартиру вот здесь», — хутка і з непрыемным здзіўленнем патлумачыла маладая жанчына. Яе сябар падаў кіёк: «Мы із Воронежа, на празднік к вам пріехалі». Другі мужчына спярша пазваніў у адны дзверы, потым у другія, развёў рукамі, і націснуў кнопку ліфта.

Рассунуліся дзверы ліфта. Кампанія хутка зайшла і з'ехала. Стары застаўся на пляцоўцы. У галаве круцілася слова «Варонеж». Ён сказаў: «Гвардыі палкоўнік Барадзішкін нарадзіўся ў Варонежы! А Мушканаў нарадзіўся ў Арле, а маёр Котаў родам з Віцебска...»

Зноў пабеглі слёзы, і стары пачаў выціраць іх.

Паўгадзіны ён хадзіў па пад'ездзе, спыняючыся перад дзвярыма і доўга званіў. Большасць суседзяў з'ехалі з горада на лецішчы, а тыя, хто засталіся — гулялі, але стары пра гэта не думаў. На другім паверсе адны дзверы нарэшце адчыніліся. Жанчына здзіўлена смяялася. «Ой, Мікалай Васільевіч! Са святам вас! А што здарылася, даражэнькі вы мой?» — сказала, а потым і спалохалася.

«Мікалай Васільевіч... Міколка...» — неразборліва прамармытаў ветэран.

«А што гэта вы адзін ходзіце, а дзе ваш зяць?» — спытала суседка, але без усмешкі.

Яна і завяла яго дамоў, адчыніла дзверы, пасадзіла на канапу, дала шклянку вады і сыйшла.

Ён сядзеў доўга і ківаўся то назад, то наперад. Глядзеў на партрэт цёмнавалосай жанчыны ў рамцы і не мог зразумець, хто гэта такая. Праз гадзіну прыехаў зяць Віктар, мажны, потны, з дарослым унукам і падлеткам праўнукам. Яны прывезлі дзве торбы з ежай і пачалі збіраць святочны стол, каб павіншаваць ветэрана, але зразумелі, што ён іх не пазнае. Завялі ў спачывальню і паклалі на ложак.

Госці сядзелі за сталом, выпівалі, закусвалі і глядзелі тэлевізар. Там ішоў чорна-белы фільм. «А наш дзед усё гэта на свае вочы бачыў...» — сказаў унук. «Няхай паляжыць трохі, ачухаецца, відаць, сонца напякло...» — прамовіў зяць. Ён стараўся не глядзець на партрэт нябожчыцы жонкі, якая раптоўна памерла гэтай зімой. Праўнук хутка пісаў у сваім мабільніку.

За вокнамі віравала свята, па праспекце пусцілі транспарт. Мікалай Васільевіч нагадваў выкручаны са сцяны іржавы шруб, ляжаў роўна і ціха, быццам памёр.

Таксіст Валера

Таксіст прыехаў у аэрапорт, а самалёт затрымаўся. Ён папіў кавы, з'еў два бутэрброды з чырвонай рыбай і адразу захацеў піць. Купіў у аўтамаце бутэльку мінералкі. Прагна глытаў халодную колкую ваду і глядзеў на зялёныя словы і лічбы, якія не змяняліся на вялікім табло. Таксісту было пяцьдзясят тры, лысаваты, невысокі, вялікароты, нечым моцна нагадваў спевака-актора Чэлентана, пра што ён і сам ведаў. Такі ж рухавы, усмешлівы, але цяпер змрочны і напружаны.

На вуліцы, за вялізнымі вокнамі, ляцеў снег і неба злівалася з зямлёй, а далягляд то знікаў, то з'яўляўся. Ён загадаў, што калі самалёт прыляціць да дзьвух гадзін, то ўсё будзе добра. Самалёт прыляцеў у палове на другую, што ўзрадавала і абнадзеіла, а вось лётчык затрымаўся і на тэлефанаванні не адказваў...

Праз чвэрць гадзіны таксіст Валера і лётчык перастрэліся. Валера атрымаў невялікі, амаль бязважкі пакунак і адразу схаваў яго ў кішэнь, туды, дзе ляжалі дакументы і грошы, зашморгнуў маланку. Лётчык стомлена паціснуў гарачую таксіставу руку. Валера прапанаваў «закінуць» яго ў горад, але лётчык спаслаўся на справы тут, якія яшчэ трэба вырашыць, і таму яны развіталіся.

У маленькім і амаль бязважкім пакунку было восем ампул.

Усё склалася вельмі ўдала, калі не лічыць кепскае надвор'е. За пяць дзён Валера змог дамовіцца і знайсці неабходных людзей у Мінску, Маскве, Сіэтле і Чыкага, перадаць грошы і атрымаць лекі. Ён не верыў што яны дапамогуць, але вырашыў зрабіць усё магчымае. Цяпер ён супакоіўся.

Дарога, хоць і ляцеў сухі снег, была знаёмая, сотні, а можа і тысячы разоў ён па ёй ездзіў, дванаццаць гадоў. За гэты час змяніў пяць машын. Яго чорны легкавік з жоўтай паласой і лічбамі «135» імчаў да горада, абганяў аўтобусы і маршруткі. Валера спяшаўся...

Чорны легкавік з жоўтай паласой абаганяў барвовую маршрутку а потым яго крыху занесла і ён пачаў віляць па дарозе, скінуў хуткасць і спыніўся. Левая пярэдняя дзвёрка адчынілася, і з салона вываліўся на дарогу вадзіцель. Ён падняўся на ногі, але тут жа пераламіўся, і яго пачало ванітаваць. Побач спынілася барвовая маршрутка, а за ёй светлы легкавік. Вадзіцель маршруткі выскачыў і падбег да чорнай таксоўкі. Валера курчыўся. Ён стаяў на каленях і глядзеў у зямлю. На сядзенні ляжаў мабільнік...

«Ты што, мужык, п'яны, табе кепска?» — спытаў шафёр маршруткі, нацягнуў капюшон і павярнуўся спінай да ветру.

«Не... Сказалі, што жонка памерла... Толькі што сказалі...» — прашаптаў Валера і рукавам выцер рот.

Як даехаў да бальніцы, — Валера не памятаў.

Мой Лё...

Мой даўні знаёмы, мой Лё. Так я яго называю, але не ўслых, а толькі за вочы. Ён на пенсіі, налятаў немаведама колькі гадзін на пасажырскіх самалётах. Як усе лётчыкі, у моцных напоях аддае перавагу гарэлцы.

Ён на шэсць гадоў старэйшы за мяне. Галава сівая, як у мыле, а вусы чорныя, і вочы амаль чорныя. Мы сядзелі ў кавярні на Інтэрнацыянальнай і гаварылі пра бацькоў. Ішоў за вакном снег, і вуліца здавалася казачнай. «Ну давай, па апошняй, і паляцім!» — сказаў Лё і падхапіў бутэльку. Наліў, а потым бутэльку паставіў і паглядзеў мне ў вочы. Мне падалося, што на яго галаве снежная шапка.

«Аднойчы, я ляцеў з Акапулькі на Пулкава, у Піцер...» — важка прамовіў Лё. Слова «Акапулька» мяне ўсміхнула. Лётчык заўважыў, і вочы яго пачарнелі зусім.

«Ляцелі над акіянам... З Акапулькі на Піцер... І раптам, праз восем секунд, працаваць перасталі турбіны... Тры з чатырох, тры з чатырох...» — спакойна сказаў мой таварыш.

Я зразумеў, што калі ён сядзіць побач, налівае і выпівае, то ўсё абышлося, усе ацалелі, а таму і не спалохаўся.

«Мне здаецца, Валодзя, што анёлы даўно не карыстаюцца крыламі... Асабліва калі трэба ляцець далёка. Навошта, калі ёсць самалёты. Можна сесці і спакойна ляцець. Хоць у Рым, хоць у Прагу, Кейптаўн, Чыкага... Калі ў самалёце анёл, то нічога не здарыцца. Праўда, могуць на колькі гадзін затрымаць: навальніца, завея... Але з гэтым нічога не зробіш... Тады і анёл затрымаецца... Давай, па апошняй, і паляцім...» — сказаў і чарку падняў. Поўную, як вока. Падняў і не разліў.

Вось такі мой таварыш, мой Лё...

Музыка горада

Аляксей КАРПЕНКА

Гіперкуб

Нараджэнне маё не сакрэт:
Не прыняўшы эўклідавых правіл,
Хтось кубы ў адным звязку саставіў —
Прыгажосці вар'яцкай аб'ект,

Што за кожную грань меў бы куб,
Каб не быў параджэннем паперы...
Дорыць свет ваш малавымерны
Толькі выгін пагардлівы губ.

Для бялковых пачвараў няма
Чатырох вымярэнняў прасторы,
І заве мяне выдумкай хворай
Трохвымернага свету турма.

Толькі сімвал міфічны... Не стаў
З вамі роўным, хоць думкі й займаю...
Раз прысніў, як мастак распінае
На маім падабенстве Хрыста.

...Я паперу б вугламі працяў,
Не чакаючы ў белай магіле
Тлумачэння: нашто вы стварылі
Непрыдатнае да быцця?

* * *

Снегу чакаем. Люляем надзею
На свежыя песні, на добрыя дзеі...
Бясснежныя вулкі суцешвае верай,
Схаваўшы пад маскай фарфоравай,
шэрань.
Суцешвае верай у шчасце без меры,
У новыя вершы на снежнай паперы —
Жыццё іх напіша ў народжаным годзе...
Дажыўшы — пабачым.
Чакаем.
І годзе.

* * *

На по́мінках восені гразкай
Вятрыска ўсчынае вой...
Ты верыш: жыццё — гэта казка
Старое савы сівой.

П'янееш ад зімнага духу,
Пайшоў бы на злом галавы
Ў пагоні за дзівам — бо слухаў
Казкі сівой савы.

...Яна не сказала, што косткі
У схове надзейным дзяўбе.
Шмат казак кашмарных і жорсткіх
Рыхтуе яна для цябе.

Сусвет пад фарфоравай маскай
Хавае шнараў равы.
Быццё — вычварэнская казка
Старой вар'яткі савы.

Сінь калядная

Адвядзі сябе ў сінь калядную —
У цямрэчы з сабой схаваць
Мары плоскія, друграрадныя,
І кашмараў нязбыўных раць.

Ад нары, што смярдзіць мінуўшчынай,
Зладзь уцёкі ў мароз начы —
Слабы розум, быццём раструшчаны,
Адзінотай спрабуй лячыць.

Спадзявайся дарогай дальняю
Супакоіць вар'яцкі дух...
Зразумееца прадказальнае —
Ты з кашмарам паўсюль удвух, —
Што ў нары, дзе жыццё праседжана,
Што ў начы, куды ўцёк з нары...
«Сінь калядная, шлях прыснежаны,
Забяры мяне, забяры!»

* * *

енк залунае шматкроць
смерць зойдзецца чорным пеўнем
куля ўкапаецца ў плоць
нахабна надзейна і ўпэўнена

пекла прызначыць нам
спатканне ў часах і прасторах
кожны свінцовы грам
настаўніцкі дотык гісторыі

* * *

Хай неразумныя выкрыкі птушак
Хтось лічыць музыкай лепшай,
адзінай...
Слодычу пояць вар'яцкія душы,
Выюць у шале вятры-муэдзіны.

Выюць, склікаюць сталёвыя хмары,
Водарам волі п'яняць наваколле —
«Хмары, схіліце суровыя твары!
Дайце сусвету асфальтавы колер,

Гэтакі родны для джунгляў
каменных!»
Шалеюць вятры над асфальтавым
краем,
Нахабна асвістваюць шэрыя сцены...
І песня свабодай душу спакушае.

Гэткаю музыкай, спевам халодным
Будзе суцешаны розум паўхворы,
З гэткаю песняй мой дух стаўся
родным,
Гэткаю музыкай дыхае горад.

* * *

Забіўшыся сама ў сябе навек,
Схаваўшыся ў вар'яцтва
сценах гулкіх,
Душа блукае па няісных
брудных вулках,
Не ў змозе больш трываць
дарэмны бег.

* * *

Горад ператкан сонным дымам.
Дым сцякае ў колер родных сцен.
Твар схаваўшы папяловым грымам,
Час з імгненняў пастку нам пляце.

І, спаймаўшы, ставіць на калені
Час нябогу, дурня, дзівака.
І ніта растрачаных імгненняў
Рэжа плоць, звязаўшы па руках.

* * *

Мой час і край — маё мяно.
Я свой, я звыклы, я паўночны.
Паветра мерзлага віно
У келіх цемры лью сяточна.

Не ў сытай цеплыні б сатлець
І не чакаць дурной пагоды —
І ў ценяў гушчы, і ў святле
Душа шукае прахалоду;

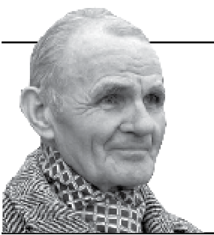
Не холад крохкіх ледзяшоў,
Але ж быцця шчымлівы дотык...
Нашто, куды, адкуль я йшоў —
Не так цікавіць ідыёта,

Як піць, змяшаўшы са слязой,
Віно паўночнага дыхання,
Адчуць, як вецер, бы лязо,
Гуляе з шыяй хмельным раннем.

...Калі ж упоперак хрыбта
Спаймаю ўдар быцця апошні,
Паўночны папяловы птах
Пад неба ў кіпцях асцярожна

Знясе мой прах.

З вандроўкі заморскае

Васіль ЖУКОВІЧ

У экзатычным краі

Аўстрыйскіх Альпаў велічны размах,
Карцін такіх няма ў маёй краіне:
Аблокі спачываюць на гарах
І снег бялее між крутых вяршыняў.

У старане дзівоснай, ды чужой,
Згадалася мне родная старонка:
Раўніна, гай, сцяжынка на лужок,
Прапахлы медуніцаю, рамонкам.

Краіна ўся ўявілася мая,
Дажджом і сонцам спешчаны прасторы,
І пушчы Белавежскай акіян,
І стужкі рэчак, рэк, і гладзь азёраў.

З замежжа я, куды б ні кінуў лёс,
З бязмежжам добрай памяці вярнуся
Да шолахаў чароту і бяроз,
Да бальшакоў і сцежак Беларусі.

* * *

Міс Францыя-сяброўка, добры ранак!
Зноў я прыехаў да цябе з каханай.
Шэсць год таму адкрылі мы сталіцу,
А сёння гаспадыня наша — Ніца.

Над Сенаю ў Парыжы мы гулялі,
Там золак з салаўямі сустракалі.
Тут чуем голас мора несціханы.
Мы пяць краёў праехалі з каханай
Дзеля кутка прывабнага такога,
Пад веснім сонцам берагу марскога.
Я думаць буду з ёю не так многа
Пра хуткаплыннасць жыццейка зямнога.
Хоць думкі непазбежныя пра тое
Перад марскою хваляю жывою.

* * *

Ты не магла ўявіцца ці прысніцца,
Прыветлівая чараўніца Ніца,
Багатая і сонейкам і морам,
Тваёй гасціннасці не зведаць зморы!
У небе больш, як чаек, самалётаў,
Аэрапорт прымае іх з ахвотай;
Курсіруюць яны і ўдзень і ўночы:
Пажыць тут прылятае шмат ахвочых.
А мора хвалі весела ўздымае,
Як цацачныя, ветразі гайдае,
На бераг набягаючы прыбоем,
Дзяцей бязмежна вабячы сабою.
І сем'ям існы рай, і закаханым,
Ты працвітай пад сонцам,
край жаданы!

* * *

Без цябе не ўтаймую тугу.
З табой стану самой пяшчотай.
Я кахаю цябе не ўпотай,
Ведай, я для цябе ўсё змагу.

Беларуская калыханка на Сярэдземным моры

У дзень бясхмарны, дзень, такі прыемны,
Сярод людзей, на моры Сярэдземным,
Дачушка немаўля сваё люляе
І калыханку ціха напявае:
Доўгі дзень, цёплы дзень
Адплывае за аблокі.
Сіні цень, сонны цень
Адпаўзае ў кут далёкі.
Збеглі зайкі ўсе ў лясы,
Змоўклі птушак галасы...
Душой дзіцятка словы паглынае —
З усмешкай, ледзь прыкметнай, засынае.
А я расцалаваць дачку гатовы
За цёплыя Бураўкінавы словы,
За спеў такі адметны, адмысловы.
Здаецца, мору наша калыханка —
Прыемная неспадзяванка:
Яно так шчыра нам дапамагае —
Прыбоем сон дзіцяці паглыбляе.

Рэальнасць і фантазія

Я не магу ніяк-ніяк змірыцца,
Што чужамоўнай робіцца сталіца.
Таму ўсё паглыбляецца апатыя,
Усё цяжэй змагацца з ёй, праклятаю.
Дапамагло б мне дзіва з лепшых дзіў —
Каб родны мовай Менск загаманіў.
А з Менска прыклад узялі б тады
Ўсе іншыя напэўна гарады.
З мільёнаў вуснаў мова расцвіла б,
У небяспецы болей не была б
У нашай талерантнай старане.
Тады б я ведаў: Бог пачуў мяне!
Ён здатны на дзівосныя падзеі!
Больш ні на кога ўжо няма надзеі.

Шлях угору, або Сонца над Сэн-Поль-дэ-Ванс

Дыптых

1

Дзень першы лета; ў час такі
Пад Віцебскам,
пад Менскам,
пад Бярэсцем
Ля жыта ў полі васількі
Чаруюць так, што позірк не адвесці.

...Па бругаванцы ўверх памалу
Ручай вандроўнікаў плыве.
Тут хто куды, я — да Шагала,
Туды, дзе ён спачыў навек.

Я завітаў сюды здалёк,
Чытаю звесткі на пліце на вузкай...
Шагалаў помню васілёк
На палатне, ён — вобраз беларускі.

2

Шагал цудоўна закаханы,
Фантазіяй век апантаны.
Мастак арлу падобны быў,
Найболей волю ён любіў,
Лунаў, высока гнездаваўся.
Ударам лёсу не здаваўся.
Далёка бачыў. Жыў ён так,
Як толькі хоча жыць мастак,
Сабой-асобай заставаўся.
Зусім не ўсім даступны стаўся.

Талент нямых

У тамбуры шматлюднай электрычкі
Так жыва размаўлялі дзве нямыя,
Падобныя, бы родныя сястрычкі,
Прыгожыя абедзьве, маладыя.

Ім жэсты, міміка служылі моваЙ,
Багатай на эмоцыі даволі.
Уражаны нязвычнаю размовай,
Пра талент іх падумаў я міжволі.

Так, гэта талент з моцнаю асновай —
Не разгубіцца перад цяжкай доляй.

Марсіянскія хронікі

У віленскай бібліятэцы Акадэміі навук Літвы (у зборах Беларускага музея імя Івана Луцкевіча) захоўваецца шэраг дасюль не публікаваных і вядомых хіба што спецыялістам рукапісаў Язэпа Драздовіча, беларускага мастака, скульптара, этнографа, археолага, педагога, аднаго з заснавальнікаў нацыянальнага гістарычнага жывапісу.

Сярод іх стос сшыткаў і дзве адмыслова афармленыя самаробныя кнігі з апісаннямі «начных візіяў» — «самнамбулістычных» (як іх называў аўтар) падарожжаў у космас. Гэта дэталёвая дакументацыя ўсяго «ўбачанага» на Марсе, Сатурне, Месяцы, з асобнымі замалёўкамі, калажамі, а таксама мапамі, на якіх пазначаны іншапланетныя краіны, гарады. Язэп Драздовіч дэталёва фіксаваў у сваіх нататках геаграфічныя адметнасці планет, якія «наведваў», асаблівасці іх флоры, фаўны. Багата ўвагі надаваў і тамтэйшым насельнікам — больш ці менш чалавекападобным істотам, іх вонкаваму выгляду, адзенню, занятках і побыту.

Натуральна, гэтыя тэксты фенаменальна неканвенцыйныя. Паводле загалоўкаў і на першы павярхоўны погляд яны фармуюць у чытача пэўныя прадчуванні. Чытач спадзяецца на штосьці накшталт навуковай фантастыкі — а гэта значыць, вострасюжэтны, дынамічны, захапляльны аповед з надзвычайнымі галавакружнымі прыгодамі. Але ў гэтых тэкстах няма ніякага сюжэту, а адзіная прыгода, якая тут адбываецца, можа быць асцярожна акрэсленая як «прыгода сузірання». Таму на пачатку гэтыя тэксты могуць адштурхнуць, збянтэжыць. Так, яны не адразу — і, напэўна, не кожнага — «упускаюць» у сябе. Але той, хто не адкладзе гэтае чытво на першых жа радках, будзе цалкам зацягнуты ў шчыльную медытатыўную плынь, загіпнатызаваны доўгімі, пакручастымі сказамі, закалыхвальнымі паўторамі слоў, нагрувашчанием мудрагелістых эпітэтаў. Здаецца, гэтыя тэксты з іх вельмі харызматычнай «шурпатасцю», «недасканаласцю» ні да чаго не падобныя…

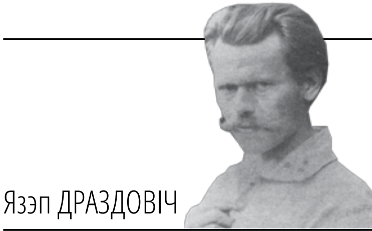
Публікацыя ажыццёўлена ў межах праекта «Марсіянскія хронікі Язэпа Драздовіча». Фундатар — Павел Бераговіч.

Захаваныя ўсе моўныя і асноўныя арфаграфічныя асаблівасці арыгінала.

Публікацыю падрыхтавала Лія Кісялёва.

Жыццё на Марсе

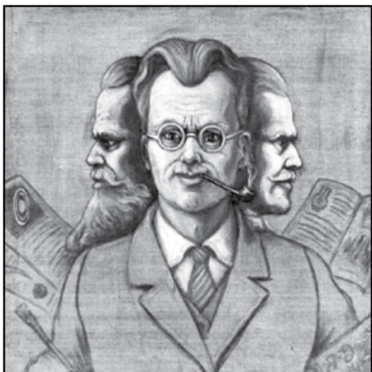
(Урыўкі з рукапіснай кнігі)

Язэп ДРАЗДОВІЧ

У краінах людзей-марсіян умеркаванарослай белай расы

Горад. Пясочна-ружовыя гладкія сьцены ня надта высокіх мураваных дамоў. Прасторны чатырохкутны пляц-рынак. А на тым пляцу, з прыхаду — агромная чатырохкутнага пляну будыніна з гладкімі пясочна-ружаватымі высокімі сьценамі. А па-над тымі сьценамі — пласкаватая чатырохсхонная страха шэрая.

Аўтапартрэт. 1943 г.

А звыш тэй страхі па кутох над вугламі сьцен — чатыры невысокія чатырохкутныя вежы…

А па-над стропам страхі, над сярэдзінай гэтай будоўлі, узвышаўся ўпрыгожаны зьверху невялічкімі чатырма надкутнымі вежачкамі мураваны чатырохкутны гладкасьценны купал, без вакон, мабыць, з празрыстаю страхой наверсе, дзеля сьвету.

Шырыня таго хораму з даўжыню базылікі віленскай, а ў вышыню нашмат вышэйшы.

А па-за тым хорамам, на тым пляцы прасторным, зьбіраліся нейкія людзі на нешта і ўтварылі сабою агромную таўпу сярод пляцу.

Хутка, нябаўна пачалася ў таўпе суматоха, крычалі, махалі рукамі дый суматошна пачалі разьбягацца.

І ачысьціўся пляц той ад таўпы тых людзей — пазаставаўся на ім толькі нейкі адзін чалавек цянклявы высокага росту, апрануты ў доўгую цёмна-шэрую сьвітку. Поза роўная, не сутулаватасці, зь невялічкай цьмянай барадой і па каўнер падстрыжанымі шызаватымі валасамі, бяз шапкі, з бодранастройнымі рысамі загарэлага ад сонца досыць прыстойнага хударлявага твару.

Ён стаяў незварушна, направіўшы зрок свой узьняты дзесьці на хмарнаватае неба.

Ад ягонай досыць стройнай фігуры ды ня грубага рысамі твару з высакаватым узьнятым чалом веяла нейкай натхнёнасьцю праваты і адвагі.

Ён зрушыўся зь мейсца і, прайшоўшы зь дзесяць крокаў у бок, дзе стаялі радамі, паражнуючы, шалашна-рынкавыя сталы, ды прызастанавіўшыся між імі, узнова пачаў незварушліва з узьнятым угару чалом… узірацца дзесь у сызавата-серабрыстую даль неба.

Як зараз аднекуль ці то стралой, ці то пошыб'ю нешта ўдарыла яму ў твар пад правае вока, і хлынула, палілася чырвоная кроў па ўсёй правай шчацэ ягонага твару. А ён як стаяў, так і пазастаўся стаяць незварушна. Не хапіўся рукамі за твар, дый нават і галавой сваёй не парушыўся, ня зводзячы воч сваіх з намэчанага пункту, як быццам зусім не зьвяртаў ён увагі на нанесеную некім аднекуль яму рану.

Цікава, што ж гэта магло б значыць?..

А праз нейкі тыдзень часу спусьціўшы, мне ўзнова давялося быць думкавым зрокам у гэтым самым невялікім, распаложаным на нейкай раўнядзі, прыгожа разбудаваным, тонучым у зелені садоў горадзе і бачыць яшчэ раз усё таго самага чалавека ўяжджаючым з возам у горад.

Ён ня ехаў, а йшоў з той жа самаю бодраю позай з узьнятым высока чалом. А на твары ягонай у касьцях пераносься з правага боку зіяла глыбокая, з чырвонымі грануляцыямі, адкрытая рана.

А па-за ім ззаду на павадзе ішла, валакліся запрэжаная ў аглоблі нейкай двухколай шырокай арбы чорная, даўгая, нізканогая, зь вялікімі сівымі крываватымі на галаве рагамі марсіянская карова, якая за сабой цягнула на двухколай арбе шырокі воз, нагружаны нечым у вялікіх, як сянікі, рагожастых мяхах.

А праз некаторы час гэты самы чалавек, але ўжо адзін, бяз тэй даўгой чорнай запрэжанай у воз каровы, праходзіў між цёмна-шэрымі сьценамі людзей па асьветленаму зь некалькіх мяйсцоў, і ня зьверху, а як быццам — ад ручных ліхтароў [...] зьнізу бледна-зеляныкавым сьветам, — рынку, ды энэргічным мужным голасам нешта выгукаваў, злучанагалосныя ўперамежку з знамі і эрамі гукамі слоў, зь якіх далося толькі некаторыя запамятаваць, як: «Куа́», «Куа́о», «Куаро́», «Куана́орум».

Выгляду іншых людзей у гэным горадзе, — апрыч гэтага аднаго чалавека, які сваім выглядам падабізны прыпамінаў партрэт аднаго беларускага пісьменьніка (Ядвігіна Ш.), — добра разгледзець не давялося, як і не давялося разгледзець, хто як і якімі таварамі на гэтым рынку торг вядзець.

Давялося толькі, хоць і мільком, але выразна, бачыць некаторыя асаблівасьці гэнага гораду: усе ягоныя пясочна-ружаватага колеру муры, апрыч таго аднаго вялізнага муру, што каля пляц-рынку, былі невысокі, гладкасьценісты і двухстолісты, зь вялікімі прастакутнымі вакнамі ў верхніх паверхах, а ў ніжніх, якія служылі, як відалася, за высокую падмуроўку і, апрыч дзьвярэй, ніякіх вакон ня мелі.

Вуліцы роўныя і шырокія. Паміж мурамі зеленавацелі, зеляніліся зь невысокіх густалісьцястых дрэў зялёныя сады.

Не відалася тут, на вуліцах гэтага гораду, ані тэлеграфных, ані ліхтарных стаўпоў, ані разнародных умоўных знакаў, шыльдаў ды розных табліц з напісамі, як гэта вядзецца ў нашых зямных гарадах.

У трапікальнай краіне «Шырокага каналу» між пустынямі Libia і Arabia

На загонутае пытаньне: «З чаго жывуць, чым кормяцца марсіяне», — якія, як відалася па адсутнасьці шырока распаханых хлебародных палёў, ня пашуць і ня сеюць (так, як мы, зямляне), а нешта ж ядуць, — у адказ на гэта я ўвідзеў:

1) нутро нейкага памяшканьня, з шырокім вакном нейкая хата. А на асяродку тэй хаты стаяў нейкі нізенькі стол, і за тым сталом сядзеў сярэдняга росту, у шэрай зь ценкай тканіны сьвіты, малады бязвусы, паўнакроўны, пацяглавататвары і даўганосы марсіянін, а перад ім стаяла дашчаная чатырохкантовая скрынка — угору шырэйшая, а ўніз, у дна, вузейшая — зь нейкім чырвона-малінавым густым празрыста-кісельаватым сокам, прыпамінаючым нашыя мармэляды, а найболей журавінны кісель;
2) нутро нейкага мураванага таўстасьценнага падвалу-сутарэні з шырокімі, але нізкімі сукоснасьвецючымі згары ўніз падстольнымі ў аднэй са сьцен вакнамі.

Пад адным з такіх вакон відаўся засек, запоўнены невялічкімі кругленькімі — з выглядам нашых зямных пэрсікаў — жоўтымі яблыкамі.

Пад другім вакном стаяў, нагнуўшыся над кучай крыху большых яблыкаў, нейкі чалавек у шэрай ценкатканай сьвітцы і капашыўся, перакладаючы гэтыя яблыкі зь мейсца на мейсца. А на асяродку таго падвалу рухаўся, пахаджаваючы, як відалася, ад няма чаго рабіць, другі чалавек і еў, пагрызаваючы, трыманы ў правай руцэ яблык.

Ростам гэты чалавек быў каля двух аршын. Апранут быў у белую ценкую кашулю і шэрую без каўнера сьвітку. Тып твару ягонага меў выгляд паўнакроўнага, пацяглавататварага, даўгаватаносага, пры высакаватым чале, паўночнага блёндына зямлян белай расы — толькі бровы ягоныя занадта былі спусклясты, а ягоныя глыбокія вочы здаваліся надта невялічкімі і надта вузка седзючымі між сабой. У выразе міны ягонай адчувалася нешта, як кажуць, «зусім ня наскае», нешта занадта чулае, занадта жывое. А ў рухах ягонай фігуры — нешта жвавае, гібка-элястычнае, лёгка-рухавае.

У краінах расы чырванаскурых безвалосых сутулаватых буйнарослых марсіян

Прыгожая, сьветлая і прасторная ўмэбліраваная саля, з высокімі гладкімі сьветла-сіваватымі сьценамі, абабітымі нейкай аксаміцістай, быццам суконнай, тканінай. А ў той салі замейсц насквіх крэсел стаялі там ды сям парасстаўляныя нешырокія і без адвалаў мяккападушачныя канапы, даўжынёю кожная як на тры мейсцы седакоў.

Канапы гэтыя былі апаабіваны сіваватым аксаміцістым сукном няпростага вырабу, ад якога наніз спускаліся фрэнзьліватыя белыя аблямоўкі. А па кожнай канапе перак мяккага сядзеньня відаліся белыя шнуркі, перацiскаючыя сядзеньне на тры мяккія падушкі. Відаліся апрыч гэтага на некаторых канапах, якія стаялі каля сьцен, і асобныя невялічкія падушкі-падлакотніцы з прыгожымі каляровымі ўзорамі, вышытымі на іх рознакалёрнымі ніткамі па сіваватаму фону. Над кожнай такой прысьценнай канапай на сьцяне, знаць, дзеля адвалу — сіваватыя дыванікі з рознакалёрнымі дысэнямі на іх.

А на аднэй з такіх канап сядзела высокага росту, хударлявая, рыжатварая, апранутая ў даўгую з далікатнага матэрыялу чорную сукню нейкая дама, як відалася, ужо сталага веку. А на галаве ейнай, круглай і безвалосай, чарнавацела шырокая кверху, круглая, плецкаверхая, з калітkаватым, як мяхі ў кармоніку, зьнізу ўгору акалушыстая чорная шапка, прыпамінаючая формай сваіго выгляду форму шапкі кітайскага багдыхана.

А ў твары сваім ласьнячаскурым, рыжа-бронзавага колеру і хударлявым, мела нешта птушынае, у якім усе лініі даўгаватага роўнага носу, шчок падвочча і падбародку схадзіліся на клін — дзюбу малога прастору ля губы між канцом носу і малапрыкметным падбародкам.

Прысадка галавы на тулаве мела выгляд як ня маючай шыі, а праз гэта выразна кідалася ў вочы ейная сутулаватасьць.

Чало мела гэтая дама значна адсядзістае назад пад адну лінію з рабром даўгога носу. Бровы чорныя, ценкія і крыху ўзьнятыя. Вочы цёмна-каштанавыя, зь нейкім чырванаватым водблiскам, з вузкаватымі гарызантальнымі прорэзамі і з малазначнымі бялкамі. Нос даўгі, роўны, кантаваcты, які занімаў сваёю даўжынёй большую палавіну ейнага твару. Скулавыя лучайкі выпіналіся, як у манголаў. А скіівіцы (чэлюсьці) прадстаўлялі зь сябе як быццам вострактутнікі, у накалах якіх зьмяшчалася вузкаватая ценклявавусная губа, занімаўшая сабою як у паносьсі, так і ў падгуб'і зусім маленькую, найменшую часьць твару. Вушы ж як быццам занадта пласкавыя, даўгаватыя і прылёгшыя да пазаскроньня.

Плечы мела ўмеркаваныя, крыху спусклястыя. Грудзей не заўважыў. А рукі даўгаватыя і кастлявыя. Пальчаткі ж рук даўгавата-ценкапалыя.

Бачыў, як гэтая непаварушна сядзеўшая дама, не крануўшы галавы, а толькі акідаваючы зрокам сваіх цёмна-каштанавых воч, узьняла, выцягнула ў паветра сваю кастлявую правую руку з выцягнутым наўперад

Язэпа Драздовіча

пальцам-паказьніком, аддаючы камусьці са сваіх залежных, знаць, нейкі загад або проста нешта некаму паказвала...

А ў міне ейнага твару, асабліва ў выразе воч, адчувалася нейкая ўласталюбівая строгасьць і наагул нешта эгаістычнае.

А праз адчыненыя шырокія дзьверы на нейкім атрыюме ці то проста панадворку, дзе сьвятло відалася ня збоку, ад вакон, а згары, ад неба, — знаходзіліся і яшчэ дзьве нейкія дамы.

Адна з гэтых дам сядзела на нейкіх прыступках, а другая стаяла, быццам чаго паджыдаючы, і абедзьве гэтыя дамы былі апрануты ў аднолькавага фасону вопраткі, як і папярэдняя, толькі розьнючыя ад чорнай вопраткі папярэдняй сваімі памерамі.

Тая дама, якая знаходзілася далей і паседжавала, была апранута ў нешта цёмнае, цёмна-каштанаватае. А бліжэйшая, якая стаяла, — у сьнежна-белае. Сьнежна-белая даўгая сукня і сьнежна-белая на галаве ейнай шыракаверхая круглая шапка — таксама з заборчатым аколушцам, як і ў папярэдніх.

Як выглядала з твару тая, што сядзела, — не заўважыў. Але гэтая, якая была ўся ў белі і стаяла, бадай што, нічым ня розьнілася па сваім агульным павярхоўным выглядзе здалёку ад нашых стройнага складу высакаватых белых эўрапіянак.

Яна была румяніста-белага, нехударлявага, авальнага твару, дый зусім не суталавастай, не бясшыйвай фігуры, як папярэдняя. І з усяго — як зь белай ейнай вопраткі, зь белага ейнага твару і складу ейнай фігуры, — відалася, што яна не тутэйшая, што яна зусім зь іншай краіны, з краіны белай расы, ды што яна тут толькі тымчасовая, як госьця, стаяўшая і супакойна наджыдаўшая, мабыць, традыцыйных запросін з боку гаспадыні дому гэтага, у якім і была гаспадыняй тая сталага паджылага веку хударлявая суталаватая бронзаватварая дама.

Вільня, лета 1932

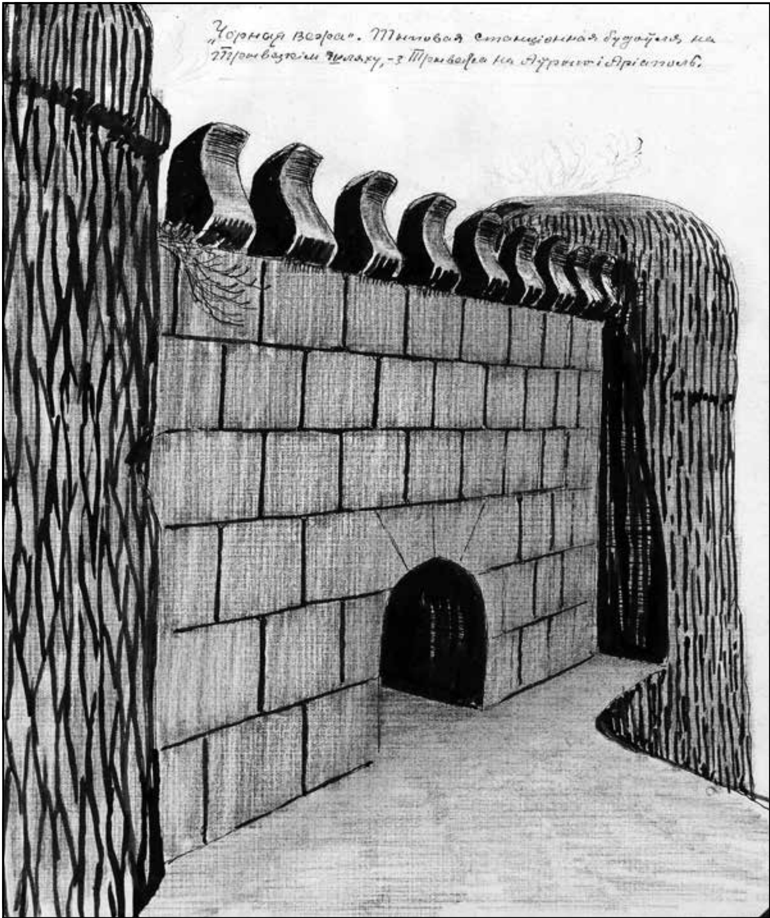
У мурох Трывежу

Перада мною распрасьцёрлася ў начной цемнаце глыбокая і прасторная надазёрная даліна вялікага загадкавага луннага гораду Трывежу.

Горад спаў. Не відалася на ім аніякага бляску агнянога сьвятла. Толькі на выпнутым у возера тупым накале невысокага гладка абмураванага берагу сьвяцілася нейкае невыразнае серабрыстага колеру сьвятло, асьвятляючы сіваватае надузьбярэжжа чарнаводнага возера.

А зблізіўшыся да гэтага сьвятла, — аказалася, што на беразе возера над самаю вадой стаяў круглы ценкі і ня надта высокі стоўп, а на гэтым стаўпе ўгарэ, зь лейкаватым расшыраным да нізу рэфлектарам, — зьвісаў і сьвяціў электрычнага тыпу ліхтар.

А па-за гэтым ліхтаром, непадалёку, стаялі тры невялічкага росту шэранькія чалавечыя фігуркі жывых людзей, якія былі апрануты ў нейкую караткавую

Язэп Драздовіч. Чорная вежа. З альбома «Жыццё на Месяцы». 1932 г.

Перада мною распрасьцёрлася ў начной цемнаце глыбокая і прасторная надазёрная даліна вялікага загадкавага луннага гораду Трывежу

сівую вопратку. На галовах іхных відаліся касматааколушыстыя, з пэрамідальнымі верхамі, круглыя шапкі. А на нагах нешта ў родзе касматых панчох. З адобы ж былі цьмянатварымі і круглалікімі.

Навотдалі ад берагу на чорным фоне паверхні возера відалася нейкая сіваватая плямка, а над ёю, праменямі ўгору — фасфарычнае сьвятло.

А за возерам дзесь далёка-далёка ў цемнаце нешта бліснула ясна чырванаватым залацістым сьвятлом раз па разу тры разы, як быццам ад патройнага выстралу зальпам.

А прыглядзеўшыся да асьветленай зь берагу ліхтаром нягладкай чорнай паверхні азярной вады, я заўважыў, што вада гэтага глыбокадаліннага возера хоць у запраўнасьці і як быццам не фалявалася, аднак жа мела ўздоўж берагу з напрамкам з захаду на ўсход нейкія віруючыя рухі, ад якіх па возеру паўзьлі, віруючы, акругляставерхія фалі, быццам чорныя сьпіны ныркуючых у вадзе бэгемотаў (гіпатамаў).

Задаўшыся думкаю цікавасьці, што прадстаўлялі і што сабою завершавалі тыя высачэзныя вастраверхія тры вежы, якія я бачыў раней над нейкай не разгледжанай мною добра будоўляй, — і я зараз жа апынуўся ў нейкіх старадаўнейшых цьмяных катакомбах, дзе каля сьцен на нейкіх прымурках ляжалі ў парадку разложанымі парудзеўшыя напаўстлелыя чарапы галоў чалавечых, а пад імі і ля іх рэшта іншых недатлелых касьцей галёнак, плечавіц, кульшавіц і г. д.

Ня будучы задаволеным ад віджанага, бо спадзяваўся на нешта іншае, на аглядзіны нутра велічава ўзьведзенага харому, і я ўзнова направіўся пад гэтыя вежы і замейсц велічавай прыгожай нутрыхорамнай архітэктуры з аркамі ды каленадамі, — я ўба[чы]ў узнова блізка, што такія самыя катакомбы, як і ў папярэдні раз, і толькі зь не са старымі напаўстлелымі касьцямі людзей, а з цэлымі, зь неразрушанымі шкілетамі.

Шкілеты гэтыя не ляжалі, а стаялі каля сьцен у нейкіх шыракаватых папеляхага колеру скрынках. І добра заўважыў іхні невялічкага росту склад, нічым ня розьнючы па свайму выгляду ад складу касьцязбораў зямнога чалавека, хіба толькі па грубаце, бо ў прапорцыі да велічыні росту косьці гэтых нябожчыкаў паказаліся мне занадта далікатнымі, цянклявымі. А чарапы — кароткагаловымі і з досыць высокімі выпуклястымі ілбамі. Пры гэтым заўважыў, што галовы гэтых нябожчыкаў, бадай што, ва ўсіх, былі пахілены на правае плячо, робячы ўражаньне, вызываючае пачуцьцё не адпіхаючага страху, а нейкага жалю.

У трэці раз пасьля віджанага ў мяне не знайшлося жаданьня на далейшае адшукаваньне таго, што хацеў знайсьці і ўбачыць пад гэтымі велічава ўзносістымі трыма вежамі. І са словамі: «Вечны ім пакой і сьветлая памяць між жывымі», — я адляцеў ад гэтага хораму разьвітаных з жыцьцём — у бок новага гораду, з пэўным жаданьнем [убачыць] найпрыгажэйшы з будынкаў гэтага гораду, а перадусім хоць са два абразкі з жыцьця жывых людзей гэтага пакрытага цемраю вялікага чужасьветнага гораду.

І я апынуўся ў нейкім беласьценным, досыць прасторным, але безваконным памяшканьні.

У адным з кутоў гэтага памяшканьня стаяў нізкаваты, вышынёй як у аршын, прастакуцісты стол. На стале гэтым сьвяцілася бела-сярэбрыстым сьвятлом круглаклёшавая, на цянклявай высакаватай ножцы тыпова электрычная лямпа. А перад лямпаю ў канцы столу на нізкаватым сяджэньні сядзела буйнаватагаловая, схілёная, абернутая ка мне профілем фігура чалавека.

Па выгляду з твару ён быў чарнявым, цьмянаскурым, бязвусым, безбародым, паўнашчокім і як быццам крыху азызлаватым. З чала выпукляталобым. З носа акругчатаносым. З губы паўнавусным і з моцна разьвітымі караткамі, але касьцістымі падбародкам і сківіцамі.

На вачах ягоных круглаваці досыць буйныя выпуклястыя акуляры, праз якія наўскось блішчэлі нейкім асаблівым чырвоным блескам ягоныя досыць буйныя акруглястыя цёмна-карыя вочы.

Відочна, што гэта быў нейкі майстра, рамесьнік, які зь цярплівым супакоем і любоўю да свайго рамясла сядзеў і парадкаваў нейкія дробныя рознавыглядныя, разложаныя на стале, мэталёвыя струмэнты.

Абярнуўшыся ўлева, я ўбачыў, як у белай таўшчэзнай мураванай сьцяне адчыніліся вузкаватыя дзьверы, а ў дзьвярах зьявілася невысокая, апранутая ў белую палатняную тогу, фігура цьмянатварага круглалікага чалавека, які тут жа прызастанавіўся і глянуў у мой бок, а ягоныя, ня то ў акулярах, ня то безакулярныя, вялікія круглыя вочы засьвяціліся нейкім таямнічым фасфарычным сьвятлом.

А праз пару сэкунд пасьля бачанага я ўжо быў на пазасьценьню ў побачлежным слаба асьветленым памяшканьні, якое прадстаўляла сабою відочна ня што іншае, як сталовую і кухню.

На нейкім цёмначыгунаватым стале ці то пліце стаяла нейкая цёмнамэталічная глыбокая лейкавастабокая пасудзіна, як нешта ў родзе рондля або глыбокай з расшыранымі высокімі берагамі патэльні, якую можна дастасоўваць да любой велічыні кухоннаплітавых адтулін, гледзячы паводле колькасьці стравы і патрэбнай на яе гарачыні, праз апусканьне то глыбей, то мяльчэй у гарон плітавога вогнішча. Але самае цікавае тое, што ў гэтай смажаўні я ўбачыў тое, чым кормяцца, чым харчуюцца тутэйшыя луніды-трывяжане. І аказалася, што яны тут такія ж самыя мясаедныя, як і наагул усе нашыя зямляне.

Са дна гэтай лейкавастабокай смажаўні вытаркаваліся тры нейкія ўсмажаныя пячонкі. Дзьве з гэтых пячонак былі невялічкімі, велічынёю з кулак. А адна зь іх — велічынёю з добрую абскубленую, выпатрашаную і засмажаную курыцу. Ды і выглядам сваім пячонка гэтая прадстаўляла сабой ня што іншае, як тулава запечанай усмажанай птушкі.

Толькі празь некалькі хвілін пасьля бачанага я пераканаўся, што запечаная на пячонку птушка не была птушкай, а нейкім бесскрыдлатым скакуном, галаскурым земнаводнікам.

Вандруючы далей, ужо не па лёхах і падстольлях таўстасьценных муроў гэтага загадкавага старадаўнейшага чужасьвецкага гораду, а па ўзьбярэжнаму надазернаму шырокаму і гладкаму бяздрэўнаму бульвару і як быццам праходзячы міма каля тунэлістай шырокаскляпеністай брамы нейкага цёмнага дому, я заўважыў, як раптам унутры гэтага тунэлю засьвяцілася нейкае жаўклявае сьвятло нейкай лямпы. На дне гэтага тунэлю відалася пацягляватай формы зь пясочнымі берагамі лужа вады. А на берагу гэтай лужы сядзела, абярнуўшыся перадам да таго агню і лужы, нейкая прынізістая пясочнага колеру галаскурая, дзівачнага выгляду жывёліна, велічынёй з двухкілёвую абяспушаную курыцу. А па выгляду з галавы прыпамінала вадзяную жабу, а з тулава, асабліва ж з хрыбта і хвастовай часьці, — маладую аскубленую курыцу. З ног жа была падобна на нашага лугавога траскунчыка-скакуна, казельку.

Убачыўшы гэтага дзівачнага земнаводнага скакуна, мне адразу прыпомнілася Краіна задымленага неба, што на поўнач ад цёмнай плямы так званага ў астраноміі Мора Няпэўнасьці, і тая палявая дарожка непадалёку гор Чорнага Валу, на якой мне давялося аглядаць такога ж самага выгляду, толькі як быццам крыху рыжэйшага і нашмат меншага, скакуна, які тут на Месяцы замяняець сабою і птушак, і рыбу, ды, магчыма, што і штучна разводзіцца тутэйшымі жыхарамі-лунідамі, так як у нас кролікі, — на мяса.

Вандруючы далей па ўзьберажжу возера, на захад, і перабраўшыся перак нейкага вылогавістага пусткуючага мейсца, якое знаць што дзяліла сабою горад Трывеж на два месты, на старое і новае, і хоць уночы, пры ня надта ясным, цьмянаватым тут земнасьвеце, труднавата было штось-колечы разгледзець, але, прыглядзеўшыся добра, я замеціў, што будынкі новага места былі нашмат буйнейшымі, прасторнейшымі ды, магчыма, што і прыгажэйшымі за будынкі старога места.

І на жаданьне маё пабачыць самую найбольшую і найпрыгажэйшую будоўліну з будоўлі гораду Трывежу, я ўбачыў даўгі раўнасьценны нейкі дом зь велічэзнаю чырвонаю гатыцкага выгляду брамаю ў сьцяне. А асобныя сьцены гэтага дому былі ашалёваны ў лажмавым парадку бліскучымі бледна-жоўтымі і зь зеленаватымі штрыхамі паліванымі, глязураванымі кафлямі — з выглядам аднолькавамернай дробнакалібэрнай цэглы.

На гэтым і закончылася мая пазапрасторная вандроўка на чужасьветны таямніча-загадкавы лунны горад Трывеж.

Вільня, 8 лютага 1933

Падарожжа

Шарль БАДЛЕР

I

Максіму дзю Кану

Для хлопцаў край зямлі — на глобусе
і мапе,
І ўся планета ім — вялікае «хачу!»,
Ды велізарны свет, што мроім на канапе,
Такі маленечкі — у памяці ўваччу!

Аднойчы адплывем, бы ў кругасветнай
гонцы,
У рытме горкіх хваль, на досведзе плыўца,
Спазнаць, што акіян — ніякі не бясконцы,
А мора нашых мар не ведае канца.

Кагосьці гоняць прэч няўдзячныя айчыны,
Камусьці родны дом абрыд яшчэ хутчэй,
А трэці забрыдзе — па рыфму —
да жанчыны
І згубіцца на дне Цырцэіных вачэй.

Каб у яе хляве свіннёй не жыць да смерці,
Лепш вырвацца і плыць, праз буруны і льды,
І пацалункамі пякельных сонцаў сцерці
Яе халодных губ апошнія сляды.

Ды лепшыя за ўсіх — вандроўнікі без мэты:
Пакуль салёны вір не перамеле ў глей,
Плывуць усё далей, праз лёсы і сусветы,
І ў свой апошні дзень яшчэ крычаць:
«Далей!»

Іх мары лёгкія, бы зменлівыя хмары!
Як шпага юнаку, як вецер караблю,
Ім сніцца дзіўны край — за краем нашай
мары,
Бо на зямлі ніхто не бачыў іх зямлю!

II

Мы крucімся ваўчком, о жах, мы скачам
шарам,
Наяве і ўва сне, заўсёды, дзень пры дні
Цікавасць у грудзях палае лютым жарам
І гоніць, як Анёл свяцілы ўвышыні.

Вар'яцкая гульня з рухомаю мішэнню,
Што можа быць нідзе, а можа быць паўсюль.
Здаецца, што набіў надзеямі кішэні,
Збіраў іх, ідыёт, але набытку — нуль.

Фрэгат душы плыве ва Ўтопію. На мачце
Пільнуе вартавы, што ў кожны верыць міф,
Глядзіць за гарызонт, крычыць: «Зямля!
Пабачце!
Багацце! Шчасце! Рай!..» О, д'ябал! Гэта рыф!

Убачыш астравок і ўявіш Эльдарада,
І — радасці да слёз, і — дзякуй, добры лёс!
І танчыць усю ноч Фантазія да ўпаду,
А з раніцы зірнеш — звычайны голы ўцёс.

О, летуценнікі, скарміць бы іх акулам!
Ці закаваць усіх надзейна ў ланцугі!
Усе Амерыкі адкрыюць вам агулам,
А потым памірай ад чорнае тугі!

Вось так стары жабрак сівухі пляшку
прыме
І крочыць у прытон, бо свечка на акне,
І думае, што ён з патрыцыямі ў Рыме,
І з валацугамі спіць радасна ў лайне.

III

Вандроўцы мудрыя! Як шмат у іх
скарбонцы,
Як шмат чытаецца ў глыбінях іх вачэй!
Расказвайце хутчэй, як месяцы і сонцы
На тым баку зямлі гараць яшчэ ярчэй!

Мы хочам вандраваць без ветразяў і пары,
Мы прагнем уцячы з будзённае турмы!
Стварыце ж краявід у раме нашай мары,
Дзе ў кожнай фарбе — мы, і ў кожным
слове — мы!

Што бачылі вы, што?

«Сузор'і і зацьменні.
Пустэльні і снягі. Затокі. Астравы.
Крушэнні караблёў. Віры. І тым не меней,
І ўсё-ткі ад нуды ўміралі... як і вы.

Ды ўвечары заход па-над марскім
абшарам
Пунсовым колерам падсвечваў гарады,
І сэрцы прагнулі, палаючы пажарам,
Нырнуць за небакрай, што вабіў
з-пад вады.

Што значаць гарады, скульптуры
і палацы
На фоне харавства, што з аблачынаў тчэ
Звычайны выпадак, тытан нябеснай
працы?
Імгненне, пачакай! Чаго жадаць яшчэ?

— Чым асалодаў больш, тым большае
жаданне,
Яно — магутны дуб, які расце з цябе,
І хутка да нябёс галінамі дастане,
І хутка ўсю зямлю карэннем прадзяўбе;

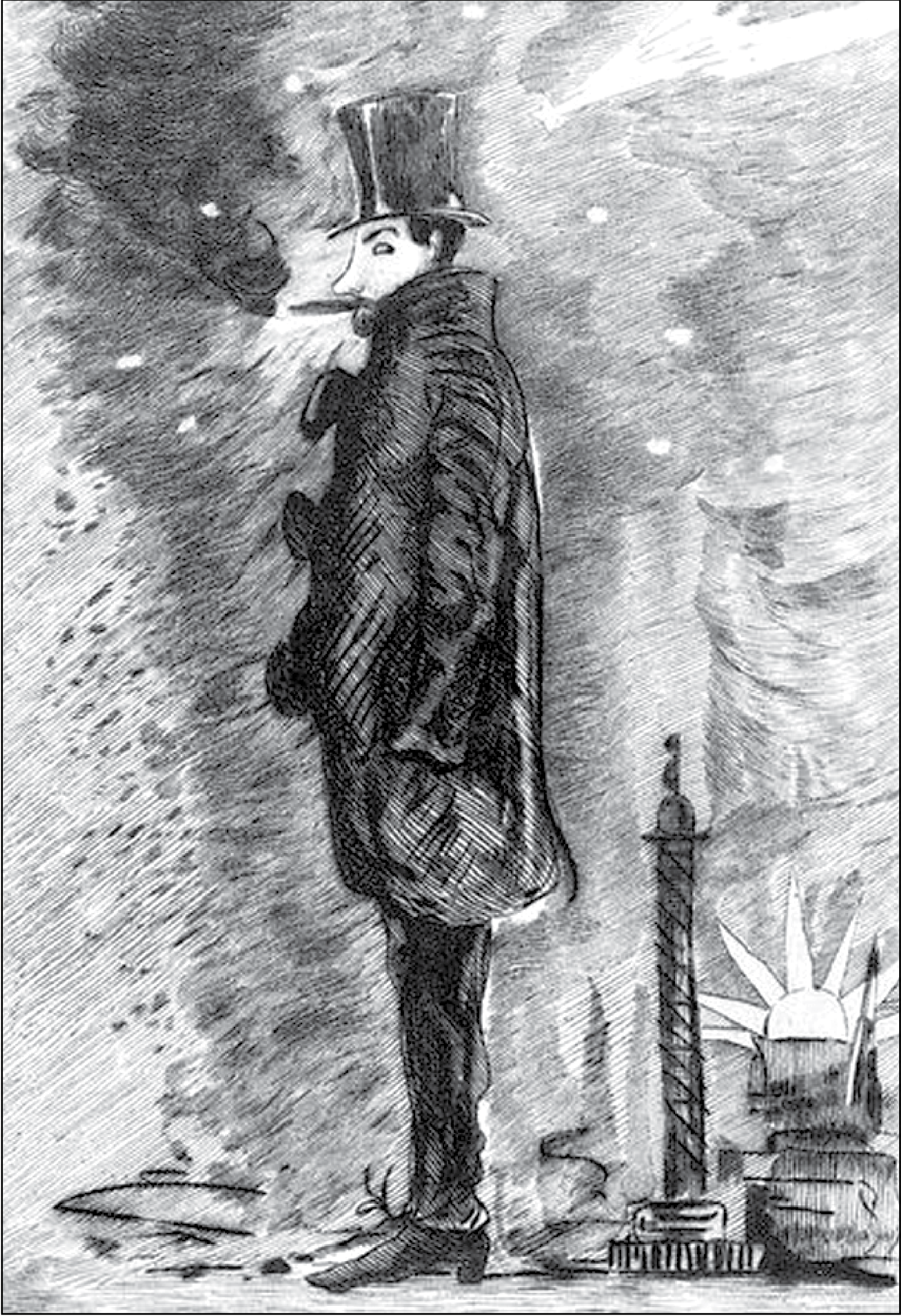
Расце, бы кіпарыс, не ведаючы стомы...
— Вам сувеніраў? Вось дзве трэскі
з карабля,
А вось «Дзявяты вал» — у вашыя альбомы,
Бо вам мілейшае — што прывязуць здаля.

— Мы бачылі палац з пачвараю на троне,
Шматрукіх ідалаў і з хобатам багоў,
І столькі камянёў каштоўных у кароне,
Што ў вашых багачоў мозг выйдзе
з берагоў;

Касцюмы, у якіх любы́ вам стане любы;
Факіраў, што змяю кунежаць без жуды;
Жанчынаў, што сабе фарбуюць нос
і зубы...»

V

І што, і што яшчэ?

VI

«Дзіцячыя глузды!

Пра ўсё распавялі й галоўнае забылі:
Праедзеш цэлы свет — або зусім крыху,
Ды ўсюды нудны фарс у старамодным
стылі,

Нечалавечая камедыя граху!

Жанчына — подлая раба свайго каханка,
Адданая — сабе, не менш за іншых баб;
І ейны гаспадар — шчаслівы, толькі з
банка,
Смярдзючы гнойны мех, сваёй рабыні раб;

Кат над ахвяраю з яе смяецца ранаў;
Парады-на-крыві, каб хлус дурніцы чоўп;
Улада, што цячэ па барадзе тыранаў,
І любым бізуном разбэшчаны натоўп;

Рэлігіяў (і ўсе — як нашая!) дзве скрыні,
І ўсе вядуць у рай, а вынік — як заўжды;
Святыя на цвіках, бы шлюхі на пярыне,
І стыгмы з язвамі, бы оргіяў сляды;

Пыхлівы Чалавек ад выбрыка любога
П'янее й моліцца на свой мізэрны плён,
І з бездані крычыць, бяздарны вучань Бога:
«Мой творца, мой двайнік, праклён табе,
праклён!»

І меншыя сляпцы, адбіўшыся ад статку,
Разумных бараноў, у летаргічны лёх
Праз опіюм вядуць сваю душу-вар'ятку, —
Вось нашае зямлі адвечны каталог!»

VII

Вандроўнік, горкі ўрок прыносяць
падарожжы.
Свет сумны і малы, і ты — паўсюль,
заўжды! —
Убачыш свой жа твар, спалоханы й
варожы,
Аазіс вусцішы паміж пяскоў нуды!

Дык ехаць або не? Павер, не ў тым
пытанне:
Патрэбна ехаць — едзь, застаўся — і няхай,
Ды помні, уцякач, што Час — паўсюль
настане,
Паўсюль дастане Час і скажа: «Падыхай!»

Не спіць, як Вечны Жыд, суворы, як апостал,
Час — нерат, і з яго ніводны не ўцячэ!
А хтосьці не бяжыць, яму і хаты ўдосталь,
Жыве да ста гадоў і хоча жыць яшчэ.

Але ў апошні дзень душа не пажадае,
Каб вораг цяжкі бот паставіў на хрыбет!
Сарвіся і плыві — да берагоў Кітая,
У вір, за далягляд, у Індыю й Тыбет!

Мы адплывем у змрок, шчаслівыя падлеткі,
Дзе ява стане сном, што помніцца
ледзь-ледзь.
Каб рухацца з вадой і ў бок пустое клеткі
З апошняе ладдзі без роспачы глядзець.

Ты чуеш, як пяюць: «Сюды! Па асалоду!
На свяце лотасаў забудзеце зямлю.
Каштуйце радасці дазволенага плоду —
Сок лотасу, які — без памяці люблю!»

Юнацтва галасы! Ці знойдзеш лепшы
лек ты?
«Хутчэй плыві, бо тут — усе твае сябры!
Тут адпачнеш ля ног каханае Электры,
Што любіць як сястра — і болей ад сястры!»

VIII

О Смерць, мой капітан! Праз хвілю
адплываем!
Бывай, абрыдлы свет! Стаў ветразь,
капітан!
Хай чорная вада за чорным небакраем,
Душа палае так, што ўспыхне акіян!

Асмяглых уратуй гаючаю атрутай,
Тапельцам адчыні апошняе жытло!
У Пекла або ў Рай — усё адно! — захутай
У Невядомае, бо іншае — было!

Пераклаў з французскай
Андрэй Хадановіч

Прэмія імя Карласа Шэрмана

Нагадаем, што сёлета Беларускім ПЭН-Цэнтрам, Саюзам беларускіх пісьменнікаў і Міжнародным дабрачынным фондам «Вяртанне» была заснаваная прэмія ў галіне перакладной мастацкай літаратуры імя Карласа Шэрмана.

Узнагарода будзе ўручацца перакладчыкам за мастацкую перакладную кнігу, якая была апублікаваная ў годзе, што папярэднічае году намінацыі на прэмію. У выключных выпадках, калі пераклад на беларускую мову рабіўся некалькімі асобамі, прэмія можа быць падзеленая паміж імі.

Прэмія за найлепшую перакладную кнігу заснаваная ў гонар выдатнага беларускага літаратурнага перакладчыка Карласа Шэрмана (1934 —2005). Плануецца, што першая цырымонія ўзнагароджання адбудзецца ў дзень нараджэння Карласа Шэрмана — 25 кастрычніка.

Прынц

Памяцi мастака-архiтэктара Юрыя Петручука

Лявон ВАЛАСЮК

1

Марына, дваццацiгадовая студэнтка ўнiверсiтэта, хвалявалася, едучы ў маршрутцы ад бабулi з процiлеглага раёна горада: трэба было паспець яшчэ пераапранууца i прыхапiць патрэбныя рэчы для заняткаў у другую змену. У раскладзе стаяла лекцыя, якую анiяк нельга было прапускаць: маглi ўзнiкнуць непажаданыя наступствы.

Яна была прывабнай у светла-блакiтных джынсах, праз навамодныя дзiркi якiх праглядвалi загарэлыя стройныя ногi. Трэба было забегчы дадому, каб потым ужо хуценька праскочыць праз некалькi вулак i гарбаты мост ды апынуцца ў галоўным корпусе на бульвары iмя Тадэвуша Касцюшкi...

Надвор'е стаяла цудоўнае.

Марына добра сябе адчувала пасля летняга адпачынку: хацелася лётаць, кахаць, рабiць добрыя справы i падарункi блiзкiм людзям. Вучоба для яе была святам маладосцi.

2

Вадзiму два днi як споўнiлася 27 гадоў. Адчуванне таго, што на год стаў старэйшы, на год сталейшы, не пакiдала яго. Ужо 27!

Адзначаў дзень народзiнаў у любiмым «Iнтурысце», якi ўпадабаў ледзь не са студэнцкiх гадоў. Вадзiма там задавальняла ўсё: агульны прыўзняты настрой залы, жывая музыка, знаёмыя музыканты. Ды i самi наведвальнiкi, сярод якiх часта бачыў то знаёмых па ўнiверсiтэце, то сяброў школьных гадоў. Апошнiм разам пазнаёмiўся з цiкавай дзяўчынай. Шкада толькi: яна потым непрыкметна знiкла ў невядомым накiрунку... Выглядаў, выглядаў, але безвынiкова. Ды ў памяцi засталася шчымлiвая стрэмка ад сустрэчы з прыгажуняй, падобнай на адну вядомую актрысу савецкага кiно...

...Вераснёўскiм днём Вадзiм накiраваўся да свайго сябра Андрэя, якi працаваў загадчыкам гаспадаркi гарадскога стадыёна.

Зранку Вадзiму не задалося вырашыць асабiстыя вытворчы справы: не прыехаў заказчык па выкананую працу i, значыць, не прывёз грошай. Вадзiм, трэба сказаць, апрануўся ў чаканнi дзелавога партнёра па вышэйшым разрадзе. Тым больш што з важкiм ганарарам збiраўся пасля заехаць у рэстаран на абед... Планы, мiж тым, мяняць не хацелася. Тым больш, што ў галаве заставаўся прыкметны шлейф ад дня народзiнаў, ды i думкi пра новую знаёмую не выходзiлi з галавы: «Маладыя гады, маладыя жаданнi...» Андрэй мог скласцi кампанiю на абед у рэстаране, бо незаўважна знiкнуць з працы яму нiчога не каштавала.

Вадзiм мiнуў шкляныя дзверы i апынуўся на тэрыторыi стадыёна, якi не так даўно быў абноўлены да непазнавальнасцi: прайшла капiтальная рэканструкцыя трыбун, пасля якой тут маглi праходзiць нават спаборнiцтвы еўрапейскага ўзроўню. Заходнiя трыбуны знаходзiлiся пад дахам, якi захiляў ад дажджу, ветру, часам i ад спякотнага сонца. Там жа, у падтрыбунных памяшканнях, знаходзiлася i працоўнае месца сябра.

Наперадзе, ля трыбун, Вадзiм заўважыў смяшлiвую чародку дзяўчат, якiя весела шчабяталi аб нечым сваiм, студэнцка-дзявочым. «Пэўна, спартфакаўкi?..» — падумаў хлопец. Адна з iх нагадвала тую, што так раптоўна знiкла з вачэй у «Iнтурысце».

— Марына, глядзi, прынц!.. — упаўголаса прагаварыла высокая бландзiнка на вуха дзяўчыне з цёмнымi, каротка падстрыжанымi валасамi i кiўнула ў бок Вадзiма.

— Галiвуд адпачывае, — гарэзна прамовiла ў адказ тая.

— А я б раiла вам усiм яго запомнiць. З гальштукам, у капелюшы... Калi яшчэ такога можна пабачыць?! Мо госць са сталiцы завiтаў да нас у горад?! — дадала бландзiнка i голасна рассмяялася.

Вадзiм i сапраўды выглядаў на «ўзроўнi»: ружовая кашуля, блакiтна-сiнi ў палоску гальштук, касцюм пад сiнiм цёмным плашчом i вялiкi чорны капялюш на галаве, якi адцяняў яго светлы, добра паголены, твар з вялiкiмi рыжавата-цёмнымi вусамi. «Прынц то прынц, але з пустымi кiшэнямi,» — з сумам падумаў хлопец.

Андрэй быў на месцы. Сустрэў Вадзiма прыязнай усмешкай:

— Ну што, бадзяешся без працы? I чаму да гэтай пары цвярозы? — пажартаваў сябар.

— Заказчык не прыехаў. А настрой не рабочы. Мо сходзiм на абед у «Iнтурыст»?

— Калi я быў супраць?..

— Тады збiрайся, — Вадзiм зняў i пакруцiў у руках капялюш, здзьмуў з яго парушынку. — Цяпер там мала людзей: можна спакойна пагаварыць, паабедаць...

Год таму Андрэй неяк нечпадзявана ўступiў той вялiкi чорны капялюш Вадзiму за бутэльку каньяку, якi яны ўдваiх i распiлi. Вадзiму падабаўся фацэтны галаўны ўбор. Ён адчуваў сябе ў iм утульна i вясною, i ўвосень.

— Тут да вас прыгожыя студэнткi прыходзяць пабегаць? — цi то запытаў, цi то адзначыў уголас Вадзiм. — Адна чарнявая ў апошнi час мне спакою не дае. Ёсць у ёй нешта незвычайнае. Пэўна, рамантычная натура...

...У зале рэстарана, як i чакалася, было нешматлюдна: яшчэ зарана для штатных наведвальнiкаў.

Хлопцы занялi столiк у куце, няспешна размаўлялi i раз-пораз паглядалi на галоўны ўваход: а раптам нехта знаёмы загляне сюды.

Першым стаў мастак Пятрук, якi зазiрнуў у залу ў пошуках знаёмай афiцыянткi. Запрасiлi яго да стала, прапанавалi выпiць за былы дзень нараджэння Вадзiма. Той пагадзiўся, бо не спяшаўся нiкуды.

Пятрук нечакана загаварыў, успомнiў пра пляменнiцу:

— Разумееце, прыгожая дзяўчына, студэнтка. Прасiла пазнаёмiць з цiкавым хлопцам. Марына ў наступным годзе заканчвае ўнiверсiтэт. Дарэчы, Андрэй, ты мог яе бачыць на стадыёне, на спартыўных занятках. Звярнi ўвагу на брунетку з каротка падстрыжанымi валасамi!..

— А я яе, здаецца, ведаю!..

3

Вадзiм ехаў дамоў у маршрутцы. Седзячы ззаду, паглядаў па баках, шукаў, што новае з'явiлася ў знешнiм воблiку вулiц i дамоў.

Горад пакрысе мяняў свой воблiк, рыхтуючыся стаць культурнай сталiцай дзяржавы.

Новы губернатар вырашыў прывесцi горад у належны стан: у былога неяк не атрымалася стаць гаспадаром не толькi вобласцi, але i горада, хаця горад меў даўнюю гiсторыю, старыя традыцыi, меў шмат таленавiтых i працавiтых людзей...

Перад скрыжаваннем вадзiцель рэзка тармазнуў. Прывабная дзяўчына спераду ледзьве не вылецела ў праход; Вадзiм па iнэрцыi выкiнуў наперад правую руку i ўхапiў яе за джынсы, якiя натужна затрашчалi. Пальцы сцiснулiся на аголенай вышэй калена назе.

Дзяўчына пачырванела, абурылася. Узмахам левай рукi яна нечакана пляснула Вадзiма па твары. Той не паспеў нават штосьцi сказаць у апраўданне, бо дзяўчыне трэба было выходзiць.

З таго здарэння запомнiлiся парваныя джынсы, праз якiя вызiрнулi ружова-блакiтныя з кветачкамi трусiкi... Гаспадыня джынсаў мела добры густ. Нават твару нечаканай спадарожнiцы не паспеў добра разгледзець. Толькi патылiцу з каротка падстрыжанымi цёмнымi валасамi, якiя падалiся знаёмымi.

Вельмi ж напамiнала дзяўчына ў модных джынсах новую знаёмую па «Iнтурысце». «Тая таксама некуды спяшалася, пакiнула залу, бы тая Папялушка з казкi. А я мог быць i больш настойлiвым: пазнаёмiцца блiжэй, правесцi дахаты...», — разважаў Вадзiм. Трэба будзе абавязкова адшукаць яе.

***

Неяк пад вечар у дзверы прыватнага дома пазванiлi. Сярэднiх гадоў жанчына пайшла адчыняць.

— А хто гэта да нас без званка? — запытала ў мацi Марына, выглядваючы ў лёгкiм хатнiм халацiку з дзвярэй залы.

— Прынц! — усмiхнулася Наталля Пятроўна, са здзiўленнем гледзячы на Вадзiма, якi «пры поўным парадзе» стаяў перад ёю з букетам белых ружаў.

Штрыхi

У вянок памяцi Iгара Канановiча

Алесь ЕМЯЛЬЯНАЎ-ШЫЛОВIЧ

Першыя радкi заўсёды даюцца цяжка. Але яшчэ цяжэй пiсаць пра заўчасную смерць маладых i таленавiтых. Вось i цяпер словы не складаюцца ў сказы i пальцы не хочуць набiраць два прыкрыя i балючыя: Iгар памёр.

Пасля самагубства Сяргея Палуяна Ядвiгiн Ш. напiсаў такiя радкi: «Бываюць раны большыя i меншыя. Меншыя — заўсёды крывавяцца. Большыя залечвае толькi... смерць. Гэтак на душы».

Трагiчная i заўчасная смерць маладога беларускага паэта i барда Iгара Канановiча — гэта незагойная рана на душы родных, сяброў, калег-пiсьменнiкаў i прыхiльнiкаў ягонай творчасцi.

Я пазнаёмiўся з iм яшчэ ў 2006 годзе, калi прыйшоў на паседжанне абласнога клуба «Жывiца» пры мiнскай бiблiятэцы iмя Пушкiна. Вясёлы, жыццярадасны, дасцiпны i таленавiты — вось мае першыя ўражаннi пра Iгара. Ужо тады адчувалася: ён ведае, што робiць, для чаго i дзеля чаго. Такiх людзей можна ахарактарызаваць адным словам: стыль, стыль ва ўсiм — у манеры выказвацца, чытаць вершы, спяваць, жыць.

Сустракалiся мы, як кажуць, рэдка, але ж метка. Раз на месяц на паседжаннi клуба дзялiлiся новымi вершамi, навiнамi, але сябрамi так i не сталi. Праз пэўны час Iгар перастаў прыязджаць, не ведаю, з якой прычыны, а неўзабаве i я адышоў ад жыцця клуба. Кантакты нашыя сталi радзейшымi, i апошнiм часам мы бачылiся пераважна на прэзентацыях, вечарынах.

...Дасюль не верыцца, што такое адбылося. Калi ў калонцы «Здарэннi» я прачытаў пра маладога 33-гадовага мужчыну, якi скочыў з даху, мiльганула думка: «Хоць бы не Iгар». Але мне чамусьцi здавалася, што мы — аднагодкi, i я быццам бы супакоiўся. Але трывожнае пачуццё не пакiдала ўвесь вечар, а наступнага дня ўсе пачулi вусцiшную навiну. Яшчэ i цяпер здаецца, што гэта нехта iншы ляжыць, пакалечаны i распластаны, на бруку, а Iгара заўтра пабачу на чарговай iмпрэзе, ён моцна пацiсне руку i шчыра ўсмiхнецца ў вусiкi... Але гэта, на вялiкi жаль, не так. Цяжка звыкнуцца з думкай, што яго няма сярод нас.

Чаму так сталася — мы ўжо не дазнаемся. Але цi важна гэта цяпер? Не ўратавалi, не збераглi. Сам ён вырашыў скочыць у вечнасць цi хтосьцi дапамог — якая розніца? Праўды ўсё адно не даведаемся. Заўсёды, калi паэт цi музыка так памiрае, з'яўляюцца розныя версii i чуткi пра гвалтоўнае забойства, быццам вакол нас суздром ворагi ды сакрэтныя супрацоўнiкi...

Я мяркую, што любы творчы чалавек хаця б аднойчы ў жыццi думаў пра самагубства. Асаблiва цяпер. Хтосьцi скажа: з любой сiтуацыi можна знайсцi выйсце. Пагаджуся, але бываюць такiя моманты, калi чалавеку цяжка самому зрабiць гэта. Тады патрэбны той, хто дапаможа выблытацца з павуцiны скрушных думак i супярэчлiвых пачуццяў. Вiдаць, побач з Iгарам такога чалавека не было. Ягоныя апошнiя дописы i вершы ў фэйсбуку сведчаць пра тое. Ён, можа, упершыню ў жыццi, прасiў паратунку. Моцны духам, валявы чалавек правалiўся ў дэпрэсiю i ўжо не змог выкараскацца з гэтай багны.

Што ж здарылася? Грошы скончылiся? Для Iгара яны не былi самамэтай. Звольнiлi з працы? Можна знайсцi iншую. Выселiлi з кватэры? Адна ягоная сяброўка пiсала пра тое, што за некалькi хвiлiнаў да смерцi тэлефанавала яму i пагадзiлася прытулiць у сябе. Творчы крызiс? Адкуль? Новыя вершы з'яўлялiся часта, нядаўна выдаў кнiжку, актыўна друкаваўся, пiсаў для Радыё Свабода. Значыць, нейкая iншая прычына, вядомая адно яму. Не дарма ж паэт прызнаваўся: «Не жыццё, а марудная, здзеклiвая трагедыя». У каментары да таго дэпрэсiўнага допiсу я ўсяляк спрабаваў яго падтрымаць, але гэта былi дзяжурныя словы, так бы мовiць, для прылiку. Дасюль дакараю сябе, што пры апошняй сустрэчы, за чатыры днi да ягонай смерцi, не пагутарыў з iм. Наўрад цi гэта штосьцi змянiла б, але ўсё ж...

Чаму мы сталi такiмi чэрствымi i глухiмi да чужой бяды, да просьбаў аб дапамозе? Але што цяпер казаць...

Iгара няма, засталiся вершы, кнiжка. Кнiжка з вельмi трапнай назвай — «Астэроiд». Ён сапраўды праляцеў, як астэроiд, i згарэў у нашай атмасферы. Хочацца верыць, што калiсьцi якое-небудзь нябёснае цела будзе насiць ягонае iмя. Зорка цi камета.

Бывай, i пухам табе зямля, Iгару.

Фацэцыі нашага часу

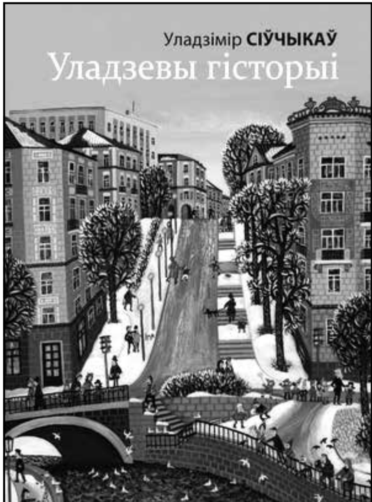
Роздум над кнігай Уладзіміра Сіўчыкава «Уладзевы гісторыі: проза» (Мінск, 2015) на фоне яе прэзентацыі

Пятро ВАСЮЧЭНКА

Прэзентацыя кнігі, якая адбылася сёлета ўвесну ў «Галерэі Ў» і сталася істотнай з'яваю літаратурнага жыцця Беларусі, змусіла мяне панoваму пaглядзець на тэкст, пацвердзіць або дапоўніць свае ранейшыя здагадкі.

Мяне наведала думка пра тое, што нашай літаратуры хранічна бракавала асобы апавядальніка. Аўтараў у ёй нямерана, асабліва ў віртуальнай частцы нашай літаратуры, дзе пісьменнікаў відавочна больш, чым чытачоў.

Калісьці ён, апавядальнік, ён жа Казачнік, падтрымліваў увесь эпічны масіў вербальнай творчасці. Геніяльныя казачнікі кшталту Рэдкага, якога запісваў не менш геніяльны А. Сержпутоўскі, здаецца, сышлі ў мінулае. Тым больш адчуваецца настальгія па вусным аповедзе, па занатаванай гісторыі, або фацэцыі…

Гісторыі здараюцца з усімі і на кожным кроку. Але толькі гультаі не запісваюць іх, не ператвараюць у кнігу, як гэта зрабіў аўтар «Уладзевых гісторый». І вось у нашую найноўшую літаратуру ўвайшоў найноўшы герой — Уладзя, які час ад часу трапляе ў гісторыі, але часцей сам назірае іх, з цікавасцю і лёгкай іроніяй, часам смуткам, даволі часта падыходзіць да ўдзельнікаў той або іншай гісторыі і ўстаўляе сваё слоўка, але, самае галоўнае, даволі педантычна занатоўвае здарэнне.

Згаданую прэзентацыю, натуральна, вёў сам аўтар, рабіў гэта дастаткова вынаходліва і дасціпна, і, галоўнае, запрапанаваў кожнаму з выступоўцаў, каб не адчулі сябе гультаямі, распавесці ўласныя гісторыі. Гэтай магчымасцю з задавальненнем скарысталіся ўсе прамоўцы, у тым ліку і аўтар гэтых радкоў, які падзяліўся гісторыяй пра тое, як вынаходлівая студэнтка-завочніца ўзяла ў сваёй сяброўкі дзіця напракат, каб лацвей было з крыклівым немаўляткам здаваць іспыты і залікі…

Здаецца, найбольшую суму смеху атрымаў Рыгор Сітніца, чые фацэцыі пераказаць проста немагчыма — іх варта або слухаць у аўтарскім выкананні, або кланяцца аўтару, каб таксама выдаў іх асобнаю кнігаю, калі ён, вядома, не гультай.

Плённай была мікрадыскусія пра дыстанцыю паміж аўтарам гісторый і іх героем. Даверлівы чытач можа падумаць, што гэты самы Уладзя і ёсць не хто іншы, як сам Уладзімір Сіўчыкаў, бо ў творы фігуруюць персанажы, у якіх можна адгадаць жонку і дачок Сіўчыкава, яго блізкіх, сяброў, знаёмых.

Я пазнаю кагосьці знаёмага ў персанажы гісторыі «Мова продкаў», якога завуць Пятро В. Было, было… Былі і Асяніны, і традыцыйныя клёцкі з душой, якія так шануюць на Полаччыне, і працяглыя размовы пра жыццё і літаратуру, нават згадка пра чалавека-легенду Анатоля Папанава. «У гайдаеўскай кінакамедыі «Брыльянтавая рука» стварыў ён камічны эфект ад свайго героя-кантрабандыста праз мову сваіх беларускіх продкаў, а хутчэй праз так званую трасянку. Варта згадаць хоць некаторыя ягоныя рэплікі, расцяганы на цытаты: «Сядзем усе!», «Кутузаў!», «Кліент гатоў!», «Будзе табе там і ванна, будзе і кофа, будзе і какава з чаем!» Нават цютчаўскі раманс гучыць у Папанава з шаржыраваным беларускім акцэнтам: «Я ўстрэціў Вас і ўсё былое…»

Тут рэч не столькі ў Папанаве з яго акцэнтаваным «у нескладовым», а ў тым, што размова тая хоць і мелася, але цяпер пра кінаакцёра разважаюць не рэальныя асобы, а Пятро В. і Уладзя, бо гэта ўжо літаратура.

Калі я тлумачу студэнтам літаратуру, дык часам ужываю даволі простыя мантры ды яшчэ паўтараю іх. Прыкладам: «Літаратура — гэта што? Літаратура — гэта тэксты. А з тэкстамі трэба рабіць што?» Студэнты хорам адказваюць: «Тэксты трэба чытаць».

Наступную мантру павінны ведаць і студэнты, і чытачы, і літаратурныя крытыкі (бо часам забываюцца). Аўтар і літаратурны «я-герой», ці, як яшчэ кажуць, наратар, — не адно і тое ж. Яны ніколі не супадаюць. Нават калі гэта героі «Споведзяў» Жана Жака Русо або Льва Талстога. Наратары жывуць у іншасвецці, і таму інакшыя. Праз тое я даволі скептычна стаўлюся да моднага на сёння жанравага вызначэння «нон-фікшн», бо ў літаратуры ўсё ёсць «фікшн». У тым ліку і «нон-фікшн».

Таму марна папракаць аўтара, што нешта запісаў не так, і даводзіць, што ўсё было інакш.

Уладзя, створаны Уладзімірам Сіўчыкавым, нагадвае мне фальклорнага Кіндзюліса, героя латышскіх паказак, які неадменна з'яўляецца, нешта кажа і сыходзіць. А ўсе ўсміхаюцца. Толькі беларускі герой не чакае, што нехта нешта запіша, а запісвае сам.

Вядома ж, літаратурны герой можа пераймаць некаторыя рысы свайго стваральніка — як жа інакш? Як і У. Сіўчыкаў, літаратурны Уладзя мае дзве адукацыі — мастака і філолага. У яго назіральнае мастакоўскае вока, здольнасць да экфразісу (калі мастацкія рэаліі перадаюцца вербальным шляхам). Яго трывожыць усё, што звязана з мастацтвам, ад класічнага жывапісу да прыдарожнага інсітнага мастацтва (гэта значыць, размаляваныя прыдарожныя валуны), і лёс зніклых металічных цмокаў і жабак у жылым раёне Уручча, дзе ён пражываў значны час.

І разам з тым ягоны слых завостраны на слове, філалагічных рэаліях. Чытачу будзе цікава даведацца, што слова «шашлык» паходзіць ад «шашы», што ў мове фарсі азначае «шэсць», і што класічны шашлык — гэта калі на шампур нанізваюцца шэсць кавалачкаў добра прамарынаванага маркачыка («Нацыянальная страва»). Або што слова «піжон» паходзіць з французскай і азначае «голуб» («Піжоны»).

«Уладзевы гісторыі» шмат у чым нагадваюць паказкі, легенды. Анекдоты на Беларусі запісваліся ў глыбокай старасвеччыне. Усім вядомая «Торба смеху» Караля Жэры. Е. Раманаў, А. Сержпутоўскі паназапісвалі мноства такіх анекдотаў, ад якіх у далікатных паненак пачырванелі б вушы. Але важна не толькі запісаць. «Уладзевы гісторыі» вылазяць з фальклору, запаўзаюць у сучаснае жыццё, і робіцца цікава.

Чытач не стрымае ўсмешкі, калі прыгадае, дзякуючы Уладзю, рыжабарадаты анекдот пра тое, як Мядзведзь, Воўк і Ліса намерыліся гуляць у карты (напэўна, на грошы). Чытайма гісторыю «O sancta simplicitas!»

«У альтанцы на лецішчы рэзаліся ў карты тры дзеўкі-петнастоўкі.

Міма праходзіў Уладзя і працытаваў мядзведзеву рэпліку, канцоўку анекдота пра карцёжнікаў — мядзведзя, ваўка і лісіцу:

— А хто будзе махляваць, таго рыжай мордай аб стол!

Рудавалосая Таццяна П. ускінула на яго свае блакітныя вочы і прастадушна прашаптала:

— А ў мяне не рыжая морда!»

Анекдот сам па сабе смешны, перадусім як лінгвістычны, але Уладзя ўмела злучае яго з жыццём, і атрымліваецца анекдот у анекдоце.

Кніга споўнена моднай на сёння татальнай іроніяй, якая здатная, паводле маіх ранейшых назіранняў, ратаваць чалавецтва ад страхаў жыцця. Як гэта вядзецца ў беларусаў, Уладзя здатны паіранізаваць і з самога сябе, пра што сведчыць гісторыя «Вот какой рассеянный!..». Яе герой блытае шапкі, акуляры, аўтамабілі, і ў гэтай бясконцай бойцы з рэчамі не баіцца падацца смешным. Самаіронія для беларусаў — рэч даўняя, барочнае, можна сказаць, вынаходніцтва, калі прыгадаць, між іншым, «Прамову Мялешкі», аўтар якой з уяўнай прастадушнасцю разважае пра тое, якая дурніна ёсць швейцарскія гадзіннікі, і што лепшы за іх певень, «які няхібна апоўначы кукарэкуець».

Нашай літаратурнай традыцыяй з'яўляецца імкненне спалучаць прыемнае з карысным, як гэта вучыў рабіць барочны паэт Сімяон Полацкі, і што абарочвалася часцяком маралізатарствам. Ах, не судзіце залішне нашых літаратурных суддзяў, бо што нам, беларусам, было рабіць, калі не мелі сваёй філасофскай школы і філосафа накшталт украінца Скаварады (пакуль не з'явіўся Ігнат Абдзіраловіч). Мелі Францыска Скарыну ды іншых асветнікаў. Па інерцыі і сёння літаратура час ад часу займаецца асветніцтвам, не цураецца і маралі строгай, пра што сведчыць, прыкладам, практыка таленавітага сатырыка Алеся Няўвеся.

Вось і Уладзя часам падыходзіць і пачынае павучаць перакінчыкаў, хамелеонаў і беларусафобаў, але ён не збіраецца, як той Мядзведзь, рабіць ім мордай аб стол і не выяўляе той зацятай ксенафобіі, уласцівай памянёнаму Мялешку, які марыў няпрошаных гасцей «па мордзе, па хрыбце і па ліцом, абы кароль, яго мосць, не ведаў». Уладзя ўжывае практыкі пакеплівання, пацвельвання, пра што сведчаць, прыкладам, гісторыі «Мімікрыя», «Пікіроўкі».

Яму не абыходзіць змест сучаснага календара і пазначаных у ім псеўдасвятаў («Прафесійныя святы»). Здавалася б, такая дробязь — каляндар. Але ж гэта занатаваны гадавы цыкл, які нашыя продкі шанавалі здаўна, ствараючы земляробчы каляндар, шануючы царкоўны. І нават бунтаваліся супраць прыняцця грыгарыянскага, пра што сведчыць падрабязны запіс у «Баркалабаўскім летапісе». Каляндар — сам па сабе сакральны тэкст. Недарэмна шляхціч Завальня меў удома толькі дзве кнігі: Біблію і Каляндар.

Нават патрапіўшы ў бальніцу, Уладзя не кідае сваёй завядзёнкі пікіравацца з суседзямі, такі ўжо ў яго палемічны склад натуры («Палата № 13»). Уладзеў настойлівы беларусацэнтрызм падмацаваны дыхтоўнай літаратурнай традыцыяй.

Пад сучасную літаратуру створана тысячагадовая культурніцкая глеба, і «Уладзевы гісторыі» ўзгадаваліся на ёй, асабліва на старадаўняй традыцыі дыярышаў, хаджэнняў, фацэцыяў. Майстры новай літаратуры — М. Гарэцкі, З. Бядуля, Ядвігін Ш., Я. Брыль, А. Карпюк, В. Адамчык ды шмат хто іншы стваралі глебу мініяцюрнай прозы, на якой выгадаваліся Уладзя і яго сучаснікі. Шмат хто з нас вучыўся тэхніцы стварэння макрападзеі з мікрападзеі, занатоўвання жыццёвых і літаратурных уражанняў, у тым ліку і я, грэшны, ствараючы свае «філалагемы» і «пятрогліфы».

Глеба творыцца для таго, каб угнойваць наватворы, але перадусім спараджаць мастацкія адкрыцці. Што новага ў параўнанні з ранейшымі літаратурнымі гісторыямі змяшчаюць «Уладзевы гісторыі», апроч адметнай інтанацыі, аўтарскай усмешкі, унікальнасці ўласных назіранняў за жыццём?

Мне думаецца, эпічнай дамінантай твора, яе падзейным цэнтрам з'яўляюцца лысагорскія рэаліі. Лысая Гара — сапраўдная сталіца краіны, якую стварыў Уладзя. Ён будзе выцягваць свае прыгоды з Франкфурта, Стакгольма, Гётэборга ды іншых далёкіх і блізкіх гарадоў, але Лысая Гара ўсё адно будзе вабіць яго.

Міхась Скобла ў сваёй рэпліцы прыгадаў пачатак лысагорскага эпасу — вядома ж, «Сказ пра Лысую Гару». Містычнае і рэальнае жыццё гэтай мясціны працягваецца. Для Уладзі Лысая Гара не проста дачны кааператыў, дзе размяшчаецца і ягоны маёнтак, але прастора, дзе па-ранейшаму адбываецца літаратурнае жыццё. Сённяшнія лысагорцы мала нагадваюць тых савецкіх «пісьменнікаў», якія змагаліся за дзялянкі, будавалі дамкі і прыбіральні, шукалі ўгнаенняў, пілі гарэлку, лашчылі дзяўчат і маладзіц. Гратэскава-сатырычны свет, створаны класікам, як і побыт беларускіх савецкіх пісьменнікаў, стаў жыццёвым і літаратурным міфам — вось што творыць з рэаліямі час. Лысагорцы сёння вядуць высокаінтэлектуальныя размовы пра літаратуру і мастацтва, замест бульбы і буракоў вырошчваюць экзатычныя кветкі, гуляюць у карты. Пісьменнікі не адвыклі яшчэ ад сялянскае касы́ дзеля брутальнага трымара і часам усчынаюць інтэлектуальныя бойкі вакол адкляпанай і добра навостранай «літоўкі» («Касі, каса, пакуль раса!»). Традыцыйнай засталася чарка і скварка, толькі цяпер персанажы не проста бяруць чарку, але «чаркуюць», як і належыць насельнікам гары, колісь заселенай чарадзеямі і вядзьмаркамі.

Але і гэты свет, як скрушна заўважае Уладзя, вельмі хутка можа стаць маргінальным і пусціць у сябе новых уладальнікаў, як гэта адбылося ў «Вішнёвым садзе» Антона Чэхава. Са скрухаю ў мініяцюры «Сумная тэндэнцыя» Уладзя пералічвае пісьменнікаў і сваякоў, што прадалі свае лецішчы на Лысай Гары». «Скрушна, бо на пісьменніцкіх лецішчах саміх літаратараў становіцца ўсё меней», — заўважае ён. Добра, што аўтар кнігі прыслухоўваецца да парады, якая прагучала на прэзентацыі, і сам не спяшаецца пакідаць мясціну, дзе літаратура наўпрост судакранаецца з жыццём.

«Уладзевы гісторыі» запоўнілі значную літаратурную лакуну ў жанравай прасторы беларускіх дыярышаў, бурлескаў, фацэцыяў, іранічнай і мініяцюрнай прозы, хаця нагадаю і пра тое, што літаратура не можа надоўга замыкацца на самой сабе, і таму жадаю Уладзю і таму аўтару, які стаіць па-за ягонай спінай, не толькі назіраных, але і прыдуманых гісторый, бо іх сучаснай беларускай літаратуры бракуе. Сюжэты павінны спараджаць сюжэты. І я таксама, як і паэт Леанід Д.-Л. (так у кнізе), буду надакучліва пытаць: «Уладзя, а ты пра гэта напісаў?» А яшчэ буду нагадваць сучасным аўтарам пра тое, што з літаратурных гісторый складаецца гісторыя нашай літаратуры, а апавядальнасць — касцяк паўнавартаснага пісьменства.

Жніўная спеласць

Выйшаў чарговы 83-ці нумар часопіса «Дзеяслоў». Як заўсёды, аб'ёмны, але гэтым разам вельмі кампактны тэкстава (малафарматная проза, шмат вершаваных падборак, прыцягальная эпісталярная, мемуарная, літаратуразнаўчая і крытычная літаратура).

Коратка, бы колішні зазывала, намякну, што тут да чаго...

Аповесць «Дом з дамавікамі» **Уладзімера Арлова** — лёгка чытэльны, напісаны ў жанры рамантычнага фэнтэзі, твор, прыцягальны адмысловым сюжэтным ходам, эратычнай стылістыкай і забаўнай мовай, — са сваімі ўзбуджаючымі пахамі і паставамі, эмацыйна-прыцішанай пачуццёвасцю ды таемна-туманнымі заварожваючымі абрысамі нечаканых наступстваў...

Вядомы пісьменнік з яркай гістарычнай падсветкай як бы адхінуўся ад сваёй магістральнай творчай ідэі (беларушчыны) на карысць новага мастацкага светабачання (быццё у еўрапейскім трэндзе). Чытач апынаецца ў прахалоднай Швецыі, але ўсё ў тых жа знаёмых літаратурных пастках беларускага *лавеласа* У. Арлова. Раю пачытаць і займець асалоду і задавальненне.

Вядомы паэт **Леанід Драньо-Майсюк,** ухапіўшыся за каларытны нацыянальны вобраз каратkевічавага героя Гервасія Вылівахі («Ладдзя Роспачы»), вядзе яго праз сюжэтнае сіта сваёй аднайменнай міфалагічна-рамантычнай паэмы «Ладдзя Роспачы», якая дадае пазітыву да памяркоўнага менталітэту беларускага чалавека і тым самым пакідае яму надзею на выйсце з самага цяжкага (маральна рабскага) прыгнечанага нацыянальнага становішча... Дзіўна, што я не адразу, але ўсё ж заўважыў такую нечаканую параду ў безвыходнай сітуацыі, якая праектуецца наўпрост на сённяшняе грамадскае супрацьстаянне ў краіне. Гервасій Вылівaха, дзеля *ўласнага* выйгрышу, ідзе на хлусню і падман...

Гэтым разам, шчыра кажучы, нічым не ўразіў мяне аповед любімага празаіка **Вінцэся Мудрова** «Марсіяне над вёскай». Так, ён не выпадае з яго, ужо засвоенага чытачом, іранічнага савецкага стылю, і вельмі ж напамінае яго даўнія (сярэдзіны 1990-х) расповеды пра Ваньку Бяньковa, што друкаваліся ў часопісе «Крыніца». Часу з той пары прамінула дастаткова для змены двух літаратурных пакаленняў, а ўсё тая ж проза пісьменніка чамусьці зноў апынулася на паверхні... Магчыма, яна архіўная. Вінцэсь, чакаю *новага!* Як і Нобелеўскай прэміі тваму любімцу Ісмаілу Кадарэ...

Вершы розных гадоў **Васіля Жуковіча** напісаны ў традыцыйным нацыянальна-патрыятычным стылі. У іх шмат гістарычных і надзённых адсылаў, спавяданняў, болю і надзей, што падчас заценяе мастацкую выяву паэтычных твораў. Але адкладваецца цікавейшае, як, скажам, з верша «Відовішча памяркоўных»:

А нам Бог даў, як надта
памяркоўным,
Трагічнага й камічнага пароўну:
Трагікамедыя ў нас, як нідзе,
Бесперастанку з пафасам ідзе...

Заканчэнне гістарычнага дыптыху «Тайны агент» **Генрыха Далідовіча** (пра душыцеляў і карнікаў паўстання К. Каліноўскага) нечым падобнае да мастацкага нарыса, заснаванага на дакументальнай падкладцы. Спроба ўвасаблення нацыянальна самаснай Беларусі: яе ахвярныя гераічныя сыны, прадажныя выжлы і гнюсныя імперскія забойцы — іх сутыкненні, сувязі і трагічныя развязкі ў часе і вечнасці... Такое кожнаму беларусу трэба ведаць і памятаць.

Пасля вершаў паэтаў традыцыйнага складу чытаць творы **Андрэя Гуцава** — гэта як перанесціся з жураўліна-шчымлівага айчыннага абсягу ў касмічна-мройнае і ўнутрана адлюстраванае чалавечае існаванне... Словы і сэнсы Гуцава віснуць і перамяшчаюцца ў бязважкасці нашага быцця, быццам паказаныя на тэлэкране рэчы ў касмічным караблі падчас палёту. І яны напраўду ствараюць ілюзію нашага вандравання ў падсвядомае... Нярэдка — высока паэтычнага, але, на жаль, не заўсёды. Вось фрагмент аднаго з узораў паэзіі:

па-за гранямі граняў
адчування адценняў
я твае заміранне
ты мае замірэнне

Невялікае апавяданне **Паліны Качатковай** «Хлопчык у кватэры № 0», як і вышэй згаданы тэкст В. Мудрова, з рубрыкі рэтра. Яно напісана з разлікам на разнапланавыя асацыяцыі ў перааэнсаванні падзей першых шырокамаштабных грамадскіх супрацiваў аўтарытарнай уладзе Лукашэнкі. Сказаць, што апавяданне надта зачапіла, не выпадае, але і прахадным яго не назавеш. Мне падалося, што аўтарцы трэба дадаць сваёй прозе эмацыянальнасці і сюжэтнай вастрыні.

Не ведаю, навошта тонкаму пачуццёваму лірыку Таццяне Будовіч браць псеўданім з сатырычным адценнем — **Тадора Шпілька?** Гэта не скасоўвае хібаў некаторых яе вершаў, як і не робіць незаўважнымі яе паэтычныя ўдачы. Калі б нізка складалася не з 23-х вершаў, а, скажам, як на мой выбар, з чатырох («Калядны верш», «***радасць сцякае слязой па шчацэ», «***ты крылы загоіш», «***старой вярбы лістота»), то ад паэзіі Таццяны я быў бы ў вялікім захапленні. Зрэшты, як яна сама піша:

...не смуткуй бо канец Адысеі
ёсць пачатак для новай надзеі

Апавяданне **Зараславы Камінскай** «Гульня словаў» — гэткая маладзёвая густа і арыгінальна закручаная проза, тым больш з актуальным і па сёння гістарычна-дакументальным сюжэтам. Ёсць стылёвыя надрывы і статычная моўная недастатковасць, але ў асноўным твор вельмі цікавы і, як на мяне, то адзін з лепшых у гэтым нумары.

Залішне аб'ёмная падборка ўнутрана-спавядальных вершаў **Юрыя Ігнацюка.** Аднатонна-бясконцых, з чыстым паэтычным вытокам і шырокім запруджаным вусцем празаічнага наплыву... Альтэр-эга — вось дамінанта яго вершатворчасці. Самакрытычны пошук уласнай сутнасці ў часовым зямным існаванні.

Усцешана прачыталіся даволі жывыя, нажытыя спрадвечна-надзённым вопытам мініяцюрныя запісы **Мікалая Мароза.** *«Дарога дамоў бліжэй. Такое ўжо ўладарства часу і святая вера ў некранутасць ісціны: дом пакідаеш — журышся, вяртаешся дамоў — самі ногі нясуць. У Васіля Быкава было інакш. З'язджаў з Радзімы з горыччу і вяртаўся з цяжкім сэрцам. Душа карцела апошні прытулак знайсці на Бацькаўшчыне».*

Ёсць зерне натхнёнасці і боскага дару ў паэтычнай нізцы **Алеся Нінько.** Нельга не звярнуць увагу на алітэрацыйную музычнасць такіх ягоных радкоў:

Ваганні восеньскіх варункаў
варушаць водсветы надзей...

Аднак па прачытанні ўсіх вершаў адчуваецца, што маладому паэту яшчэ трэба карпатліва развіваць і ўдасканальваць мову, стыль і форму ў сваіх творах.

Вярнулі мяне ў юнацтва родныя матывы з аповедаў гомельскай літаратаркі **Юльяны Пятрэнка.** Як тонка, глыбока і пранікнёна піша яна пра беларускую вёску, якая, на жаль, паступова памірае шмат дзе і шмат у чым!..

Аповед дэбютанткі часопіса **Крысціны Бандурынай** «Гарадскія ланцужкі» выклікаў у мяне процілеглыя вычуванні: штучнасці і натуралістычнасці. Сумясціць іх мне так і не ўдалося. Глыбокі сэнс аповеда застаўся ў аўтарскай задуме (галаве), а на паперы выявіўся толькі яго халодны ценевы адбітак. І ўсё ж літаратурныя здольнасці пісьменніцы ў гэтым тэксце адметныя і заўважныя, што дае спадзеў на яе новыя больш дасканалыя публікацыі.

Яшчэ адзін дэбютант — **Ігар Высоцкі.** Публікуюцца яго хутчэй бардаўскія, чым чыста паэтычныя тэксты. Прозвішча, як кажуць, змушае да супастаўлення... Бадай і вершы нашага Высоцкага ў выкананні Ігара будуць з вялікім задавальненнем праслуханыя і ўспрынятыя, але, будзем шчырымі, як паэзія яны яшчэ не вытрымліваюць высокіх чытацкіх патрабаванняў...

Яшчэ з мастацкіх твораў у нумары змешчаны выдатныя пераклады А. Хадановіча з паэзіі нашага земляка французкага класіка **Гіёма Апалінэра** і два апавяданні двух балгарскіх пісьменнікаў **(Георгі Маркава і Міхаіла Вешыма)** у прафесійных перакладах Таццяны Анікеенкі.

Другая частка часопіса (публіцыстычная, дакументальна-мемуарная, літаратурна-крытычная) не менш цікавая, чым першая. Адкрываецца яна выбранымі публікацыямі з кнігі ўспамінаў пра выдатнага паэта **Генадзя Бураўкіна** «Перадусім Беларусь». Для гэтай публікацыі С. Шапран падрыхтаваў тэксты кінарэжысёра У. Арлова, дыктара тэлебачання З. Бандарэнкі, паэтаў і пісьменнікаў В. Іпатавай, В. Казько, У. Някляева, С. Панізьніка, грамадскага дзеяча і літаратуразнаўцы А. Фядуты.

Друкуецца скампанаваны С. Дубаўцом электронны эпісталярый паэткі **Таццяны Сапач.** Гэта гранічна шчыры, сямейны, натуральны, з дамешкам іроніі голас чалавека з нашай памяці. Такі бясконца жывы жаночы стыль, што нават не верыцца, што сама Таццяна ўжо вітае нас не з гэтага, а з таго свету.

Цікавыя запісы **Сяргея Законнікава** «Рабскі дзень, вольная ноч». Вось страфа з тэкста:

Дзе ты, кося мой верны, блукаў,
Што любіў апантана, найболей,
Што ў агромністым свеце шукаў?
— Толькі волю, адзіную волю!

Ведаючы афіцыйную біяграфію вядомага паэта, усё ж хочацца яму верыць...

Упэўнены, што публікацыя «з пошты былога рэдактара штотыднёвіка» «ЛіМ» **Міколы Гіля** прыйдзецца да густу шматлікім, як сталым, так і маладым, літаратарам і чытачам часопіса. І смешнае, і грэшнае там побач.

Думаецца, чытачам, асабліва датычным да літаратурнай творчасці, прыдасца гутарка літаратуразнаўцы Таццяны Барысюк з сёлетнім юбілярам, прафесарам **Арнольдам Макмілінам,** англійскім філолагам, прафесарам Лонданскага ўніверсітэта, які ўжо доўгі час адсочвае беларускі літаратурны працэс — піша пра яго, аналізуе і выдае арыгінальныя кніжкі з уласным бачаннем і разуменнем таго, што адбываецца ў нашым пісьменстве.

Артыкул (а можна назваць яго і своеасаблівым эсэ) «Матрыца Беларусь» **Уладзіміра Мароза —** своеасаблівы імянны зборнік духоўнай беларушчыны, месцамі трохі хаатычны, але даволі пранікнёны, напісаны з з вялікім пачуццём нацыянальнай годнасці. Вось для прыцягнення чытацкай увагі такі пасаж: *«...з'явілiся ў нас апошнім часам рускамоўныя беларускія нацыяналісты, нават абмяркоўваецца такая з'ява... І самаму, бывала, думалася — няхай сабе, быццам таксама робіцца справа беларуская. Але калі капнуць глыбей — не. Што такое любіць Беларусь па-руску? Гэта як быць крыху цяжарным. Дык вызначыся — цяжарны ты ці ўсё ж пустадомак неапладнены? Выдзеpці мову — значыць, выдзерці душу Беларусі. А без душы нічога няма, пустэльня, што тут, братка, ні кажы.* <...> *Сёння беларуская справа не можа быць без беларускай мовы...»* Магчыма, пісалася ў запале з разлікам на палеміку. Ёсць пра што гаварыць і спрачацца...

Як заўсёды, ёсць месца ў часопісе і сябрам «альтэрнатыўнага» СП. Гэтым разам публікуе свае «штрыхі да творчага партрэта Вацлава Ластоўскага» літаратуразнаўца **Іван Саверчанка.**

Анатоль Астапенка піша пра жыццё і творчасць Міхася Стральцова — «Гросмайстар беларускага слова». І хоць асабіста я пакуль нічога новага не вычытаў, — але будзе працяг, а гэта інтрыгуе (паколькі аўтар таварышаваў з Міхасём Лявонавічам падчас яго «захмельнага» перыяду жыцця). Мяркую, менавіта гэтыя, рамантычна-драматычныя і лёсавызначальныя эпізоды жыцця і будуць найбольш цікавымі шматлікім чытачам і прыхільнікам творчасці знанага сённяпаэта, празаіка і крытыка.

Пра новую кнігу празаіка Валерыя Казакова «Черный кот» разважае ў сваім артыкуле «Са сховаў нацыянальнай самасвядомасці» **Леанід Галубовіч.**

Марыя Маляўка рэцэнзуе зборнік паэзіі Людкі Сільновай «Горад Мілаград». Уразіла і спадабалася яе рэзюмэ напрыканцы: *«Здзейсніўшы паэтычную экскурсію ў горад Мілаград, пераконваешся, што літаратура — бясконцае вяртанне да спрадвечнай гісторыі, а мова — мора з няспынным рухам хваляў».*

Пагодзімся. І заадно запросім чытачоў да старонак 83-га нумара часопіса «Дзеяслоў», у якім, на маю думку, вышэй агучаная канцэпцыя Марыі якраз і выяўляецца.

ЛеГАЛ

Будзьма з «Дзеясловам»!

Падпісацца на часопіс «Дзеяслоў» можна ў любым паштовым аддзяленні Беларусі і спраўна атрымліваць яго шэсць разоў на год.
Індэкс для індывідуальных падпісчыкаў — 74813,
Для ведамаснай падпіскі — 748132.
Будзьма разам!

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» | № 9 (121) | 23 верасня 2016 | № 36 (501) Новы Час

Лісты Кафкі

Ізраільская нацыянальная бібліятэка атрымае каштоўныя рукапісы твораў і лісты Франца Кафкі. Адпаведнае рашэнне ў жніўні прыняў Вышэйшы суд Ізраіля.

Працэс пачаўся ў 2009 годзе ды ішоў гэтак жа заблытана, як і аднайменны твор аўтара. Таму грамадзянка Ізраіля Эві Хофэ ўжо ў трэці раз не змагла дамагчыся, каб яе, а таксама ейных пляменніц прызналі правапераемнікамі каштоўнай спадчыны Кафкі, а таксама сябра пісьменніка Макса Брода.

Незадоўга да сваёй смерці ў 1924 годзе Франц Кафка папрасіў свайго сябра Брода спаліць яго творы. Але той захаваў рукапісы і вывез іх у Палестыну.

Пасля смерці Брода ў 1968 годзе спадчына Франца Кафкі перайшла ва ўласнасць былой сакратаркі Эстэр Хофэ. Частку тэкстаў яна прадала, а другую захоўвала ў сейфах банкаў у Ізраілі і Швейцарыі. Пасля яе смерці, паводле запавету, паперы перайшлі ва ўласнасць да яе дачок.

Вышэйшая судовая інстанцыя Ізраіля падкрэсліла, што Макс Брод завяшчаў перадаць спадчыну Кафкі габрэйскай бібліятэцы. Брод не хацеў, каб гэтыя каштоўнасці «прадавалі тым, хто больш заплаціць», адзначылі суддзі.

Нацыянальная бібліятэка ў Ерусаліме вітала рашэнне суда. «Гэта — дзень радасці для ўсіх аматараў культуры як Ізраіля, так і ўсяго свету», — заявіў старшыня праўлення ўстановы Давід Блумберг. Бібліятэка арганізуе выставу твораў і спадчыны Макса Брода, заявіў ён. Сярод іх няма ла ўласнаручна напісаных Кафкам лістоў да Брода і рукапісы «Сельскага лекара» і «Вяселля ў вёсцы».

Энцыклапедыя жыцця і творчасці Івана Франка ў 7-мі тамах

Падчас святкавання 160-годдзя з дня нараджэння класіка ўкраінскай літаратуры Івана Франка па замове Дзяржкамтэлерадыё ў межах бюджэтнай праграмы «Украінская кніга» ў 2016 годзе будуць апублікаваны шматлікія выданні твораў пісьменніка, а таксама навуковыя даследаванні яго творчай спадчыны.

Усеўкраінскае спецыялізаванае выдавецтва «Світ» пачне рэалізацыю амбіцыйнага праекта сучаснай франкіяны — Франкоўскай энцыклапедыі ў сямі тамах. У гэтым годзе запланаваны выхад першага тома энцыклапедыі, аўтарам і складальнікам якой з'яўляецца калектыў дзяржаўнай установы «Інстытут Івана Франка НАН Украіны.

Энцыклапедыя будзе змяшчаць артыкулы пра ўкраінскіх літаратараў, фалькларыстаў і мовазнаўцаў — ад пачынальнікаў новай украінскай літаратуры да тых, хто трапіў у поле зроку І. Франка або пры яго жыцці пакінуў выказванні пра яго, бачыў яго і потым напісаў успаміны.

У львоўскім дзяржаўным выдавецтве «Каменяр» пабачыць свет паэма Івана Франка «Іван Вишенський» у двухмоўнай версіі (украінская і ў перакладзе на польскую). Польскі пераклад ажыццявіў сын Івана Франка Пётр. Гэты пераклад будзе апублікаваны ўпершыню.

У дзяржаўным спецыялізаваным выдавецтве «Адукацыя» выйдзе шрыфтам Брайля зборнік казак Івана Франка «Калі яшчэ звяры казалі». Пераклад Івана Франка «Кнігі быцця» ўвойдзе ў зборнік «Найстаражытная літаратура Шумеру, Вавілону, Палестыны», якую рыхтуе да друку Харкаўскае выдавецтва «Факт». Кіеўскае дзяржаўнае выдавецтва «Дніпро» таксама звяртаецца да літаратурнай спадчыны Івана Франка: там выйдзе гістарычная аповесць «Захар Беркут».

Творы Івана Франка неаднаразова выдаваліся ў межах бюджэтнай праграмы «Украінская кніга». У прыватнасці, толькі ў мінулым годзе па замове Дзяржкамтэлерадыё Украіны два айчынныя выдавецтвы, якія спецыялізуюцца на выпуску кніг для дзяцей і юнацтва — харкаўскае выдавецтва «Ранок» і кіеўскае «Авіас» — выпусцілі на заказ Дзяржкамтэлерадыё тры зборнікі казак Івана Франка (агульным накладам 7000 асобнікаў). Выраблены яны на якаснай паперы з выдатнымі ілюстрацыямі сучасных мастакоў. Увесь наклад гэтых кніг паступіў у дзіцячыя бібліятэкі.

Дар'я Кучарэнка

Юбілей Даўлатава

3 верасня споўнілася 75 гадоў з дня нараджэння Сяргея Даўлатава.

Каля 30 гадоў пісьменнік жыў і працаваў у Пецярбурзе (на вуліцы Рубінштэйна, 23). Менавіта гэты адрас і стаў цэнтрам верасвераснёўскіх мерапрыемстваў у памяць С. Даўлатава.

Каля дома паўстаў помнік пісьменніку (аўтар скульптуры Вячаслаў Бухаеў, фундатар — Дмітрый Нікіцін).

Напярэдадні юбілею «Дом культуры» Льва Лур'е заснаваў таварыства аматараў пісьменніка і задумаў фестываль «Дзень Д», або «Дзень Даўлатава».

«Пры жыцці дзяржава пісьменніка не заўважала, і мы таксама вырашылі абысціся без яе дапамогі, — прызнаўся Леў Лур'е. — Ахвярадаўцы адгукнуліся імгненна». Па словах Лур'е, каля 300 чалавек пераялі 1,6 мільёнаў расійскіх рублёў на рахунак грамадскай арганізацыі «Дзень Д». Акрамя гэтага, пад запланаваныя мерапрыемствы ўладальнікі бясплатна вылучаюць залы, авіякампаніі прадаюць у растэрміноўку квіткі (на фестываль чакаецца шмат гасцей з іншых гарадоў і краін).

Акрамя выставы Ніны Аловерт у музеі «Эрарта» ў праграме значацца: выстава пра газету «Новый Американец», у якой Даўлатаў быў галоўным рэдактарам, экскурсія па даўлатаўскіх месцах у Пецярбурзе, джазавы парад, рэтраспектыва дакументальных і мастацкіх фільмаў, прывезеных з Нью-Ёрка, спектаклі па творах Даўлатава, адкрытыя чытанні апавяданняў пісьменніка, вечар успамінаў, канцэрт памяці Ленінграда 1960–1970-х гадоў, круглы стол з удзелам Тацяны Талстой, Віктара Шандаровіча, Якава Гардзіна і інш. Таксама арганізатары абяцаюць квэсты, інтэлектуальную гульню «Ведай і любі свайго Даўлатава». Яшчэ адна з задумаў — адкрыццё «помніка на дзень» Сяргею Даўлатаву.

Гісторыя нямецкага гімна

175 гадоў таму назад была напісана «Нямецкая песня», якая стала гімнам Нямеччыны.

Але першыя дзве страфы гэтай песні, у тым ліку славутае «Дойчланд, Дойчланд, убер алес», не выконваюцца. «Нямецкая песня», або «Песня немцаў», якая сёння з'яўляецца нацыянальным гімнам ФРГ, была ўпершыню праспяваная з нагоды афіцыйнай дзяржаўнай урачыстасці праз паўтара дзесяцігоддзі пасля смерці аўтара яе тэкста Гофмана фон Фалерслебена і амаль сто гадоў пасля таго, як з'явілася музычная кампазіцыя Ёзэфа Гайдна, на якую пазней былі пакладзены словы песні. Згаданая ўрачыстасць адбылася ў жніўні 1890 года ў сувязі з далучэннем да Германскай імперыі выспы Гельголанд, якая да таго была брытанскай.

На Гельголандзе фон Фалерслебен і напісаў сваю «Нямецкую песню», скончыўшы гэты верш 26 жніўня 1841 года. Яго паклалі на музыку Гайдна, напісаную калісьці для гімна — але для іншага, імператарскага, з такім пачаткам:

Гасподзь, беражы кайзера Франца,
Нашага добрага кайзера
Франца!..

Песня вельмі хутка здабыла папулярнасць і пасля Першай сусветнай вайны стала гімнам Веймарскай рэспублікі. Але пры нацыянал-сацыялістах, якія прыйшлі да ўлады ў 1933 годзе, пачатковая страфа «Дойчланд, Дойчланд убер алес!..») — здабыла зусім іншы сэнс. У «трэцім рэйху» спявалі толькі яе і яшчэ, радзей, другую страфу («Нямецкія жанчыны, нямецкая годнасць...»). У трэцяй страфе верша фон Фалерслебена ішла гаворка аб «праве і свабодзе», што нацыстам не падабалася, і таму пры Гітлеры замест яе выконвалі словы адной з нацысцкіх песняў.

Сёння ж не спяваюць тыя дзве першыя страфы, якія «набылі» благую славу (да якой аўтар, зразумела, не мае дачынення). І менавіта трэцяя страфа, і толькі яна, з'яўляецца сёння гімнам аб'яднанай Нямеччыны:

Адзінства, правы і свабода
Для нямецкай Айчыны, —
Давайце ўсе імкнуцца да гэтага!..

Рогі Хэмінгуэя

Удава журналіста і пісьменніка Хантэра С. Томпсана Аніта вярнула нашчадкам Эрнэста Хэмінгуэя насценныя ласіныя рогі, якія яе муж скраў з маёнтка нобелеўскага лаўрэата ў 1964 годзе.

Па словах Аніты Томпсан, яе муж наведаў маёнтак Хэмінгуэя ў горадзе Кетчум у штаце Айдаха ў 1964 годзе, праз тры гады пасля таго, як аўтар раманаў «Бывай, зброя» і «Па кім звоніць звон» здзейсніў самазабойства. Мэтай візіту быў збор матэрыялу для эсэ «Што завабіла Хэмінгуэя ў Кетчум?».

А. Томпсан сцвярджае, што яе муж у доме Хэмінгуэя настолькі ўразіўся, што не змог утрымацца ад крадзяжу рагоў, якія ён згадвае ў сваім эсэ. Журналіст меў намер павесіць выкрадзены паляўнічы трафей у сваім гаражы, але ў выніку ўсё жыццё саромеўся свайго ўчынку і хацеў вярнуць рогі нашчадкам пісьменніка.

Як і Хэмінгуэй, Хантэр Томпсан застрэліўся — 20 лютага 2005 года. Найбольш вядомым яго творам з'яўляецца раман «Страх і агіда ў Лас-Вегасе».

Старонка падрыхтавана паводле матэрыялаў The Guardian, Deutsche Welle, The Telegraph, lenta.ru, Associated Press.

Літаратурная Беларусь
Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА.
Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91. Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by